

СИСТЕМА ДОГОВОРІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ В ОБЛАСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ

ВИКЛАД ФАКТІВ № 30

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ

ХАРКІВ, 2006

Друге видання

Переклад українською Харківської правозахисної групи
з женевського видання Організації Об'єднаних Націй 2005 року

Ця публікація здійснена за фінансової підтримки
Європейського Союзу. За зміст публікації відповідає лише
Харківська правозахисна група, і його ні за яких обставин
не можна вважати таким, що відбиває позицію Європейського Союзу
This document has been produced with the financial assistance of the European
Union. The contents of this document are the sole responsibility of Kharkiv
Human Rights Protection Group and can under no circumstances be regarded
as reflecting the position of the European Union

**Система договорів Організації Об'єднаних Націй в області
прав людини. Виклад фактів / Харківська правозахисна група; –
Харків, 2006. – 64 с.**

Серія «Виклад фактів у галузі прав людини» видається Центром
прав людини при Відділенні Організації Об'єднаних Націй у Женеві.
Вона висвітлює питання прав людини, які вивчаються або викликають
особливий інтерес.

Серія «Виклад фактів у галузі прав людини» має на меті глибше
знайомити широке коло читачів з основними правами людини,
з тим, що робить Організація Об'єднаних Націй для їх утверджен-
ня і захисту, і з діючим міжнародним механізмом, який забезпечує
їх ефективне дотримання. Публікації цієї серії розповсюджують-
ся безкоштовно в усьому світі. Вони можуть перекладатися на інші
мови, окрім офіційних мов Організації Об'єднаних Націй, за умо-
ви, що їх зміст не змінюється, що організація, яка передруковує їх,
інформує про це Центр прав людини в Женеві, і що цей Центр за-
значається як джерело інформації.

СКОРОЧЕННЯ

ДОГОВОРИ Й ФАКУЛЬТАТИВНІ ПРОТОКОЛИ

ЗДПЛ	Загальна декларація прав людини
КПК	Конвенція проти катувань і інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поведінки й покарання
КЛДЖ	Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації відносно жінок
МПГПП	Міжнародний пакт про громадянські й політичні права
МКЛРД	Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації
МПЕСКП	Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права
КПД	Конвенція про права дитини
МКПТМ	Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих-мігрантів і членів їхніх родин
КПД-ФПЗК	Факультативний протокол до КПД, що стосується участі дітей у збройних конфліктах
КПД-ФПТД	Факультативний протокол до КПД, що стосується торгівлі дітьми, дитячої проституції й дитячої порнографії
МПГПП-ФП1	Факультативний протокол до МПГПП (про індивідуальні повідомлення)
МПГПП-ФП2	Другий Факультативний протокол до МПГПП, спрямований на скасування страти
ФПКПК	Факультативний протокол до Конвенції проти катувань

ДОГОВІРНІ ОРГАНИ

КПК	Комітет проти катувань
КЛДЖ	Комітет з ліквідації дискримінації відносно жінок
КЛРД	Комітет з ліквідації расової дискримінації
КЕСКП	Комітет з економічних, соціальних і культурних прав
КТМ	Комітет із захисту прав всіх трудящих-мігрантів і членів їхніх родин
КПД	Комітет із прав дитини
КПЛ	Комітет із прав людини

ОРГАНИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ

КПЛ	Комісія із прав людини
ВПЖ	Відділ з поліпшення становища жінок
ДЕСП	Департамент з економічних і соціальних питань
ЕКОСОП	Економічна й Соціальна Рада
ФАО	Продосвободча й сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй
МБП	Міжнародне бюро праці
МОП	Міжнародна організація праці
УКГД	Управління по координації гуманітарної діяльності
УВКПЛ	Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини
ЮНЕЙДС	Об'єднана програма Організації Об'єднаних Націй з ВІЛ/СНІДу
ЮНЕСКО	Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки й культури
ПРООН	Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй
ЮНФПА	Фонд Організації Об'єднаних Націй в області народонаселення
ООН-Хабітат	Програма Організації Об'єднаних Націй з населених пунктів
УВКБ	Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців
ЮНІСЕФ	Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй
ЮНІФЕМ	Фонд Організації Об'єднаних Націй для розвитку в інтересах жінок
ВОЗ	Всесвітня організація охорони здоров'я

ІНШІ

Ст.	Стаття
ЦРДТ	Цілі розвитку, сформульовані в Декларації тисячоліття
НУО	Неурядові організації
НПЗУ	Національні правозахисні установи

ВСТУП

Ця публікація «Права людини: виклад фактів» дає можливість одержати загальне уявлення про основні міжнародні договори в області прав людини, а також роботу комітетів або «договірних органів», які спостерігають за здійсненням цих договорів державами-учасницями¹.

У сімох основних договорах про права людини встановлюються міжнародні стандарти захисту й заохочення прав людини, до яких держави можуть приєднатися, ставши учасником кожного договору. Кожна держава-учасниця зобов'язується вжити заходів із забезпечення того, щоб всі жителі цієї держави могли користуватися правами, викладеними в договорі. Договірний орган допомагає їм у цьому, здійснюючи спостереження за виконанням договору й виносячи рекомендації про подальші дії. Хоча кожний договір є окремим правовим документом, що держави можуть прийняти або не прийняти, а кожний договірний орган являє собою комітет експертів, не залежний від інших комітетів, у цій брошурі представляється «система договорів» Організації Об'єднаних Націй в області прав людини. Те, у якій мірі договори й договірні органи можуть функціонувати разом як система, залежить від двох факторів: по-перше, держави повинні прийняти всі основні міжнародні договори в області прав людини як систему й увести їхні положення в дію (загальна й дійсна ратифікація); і по-друге, договірні органи повинні координувати свою діяльність, для того щоб виробити послідовний і системний підхід до спостереження за здійсненням прав людини на національному рівні.

УВКПЛ опублікувало брошури «Права людини: виклад фактів» безпосередньо по кожному із семи основних договорів, причому в кожну із брошур включена інформація про відповідні договірні органи. Ті, хто цікавиться яким-небудь конкретним договором або договірним органом, повинен звернутися до цих публікацій, перерахованим на стор. 63. У цій брошурі «Права людини: виклад фактів» використовується більше загальний підхід, що передбачає огляд всіх договорів і договірних органів з метою визначити, у якій мірі вони можуть функціонувати й функ-

¹ Стало прийнятним називати комітети, створені відповідно до договорів, «договірними органами» з прав людини, хоча в положеннях кожного договору говориться винятково про відповідний «комітет». Слід зазначити, що КЕСКП технічно не є договірним органом, оскільки він був створений не безпосередньо відповідно до положень Пакту, а на підставі резолюції ЕКОСОП. Проте виходячи з міркувань зручності термін «договірний орган» використовується в цьому документі для опису кожного із семи комітетів, що здійснюють спостереження за виконанням договорів в області прав людини.

цінують разом у якості єдиної, цілісної й комплексної системи заохочення й захисту прав людини.

У частині I представляються сім основних договорів в області прав людини, що діють у цей час. Ці договори є результатом більш ніж піввікової безперервної роботи, що проводилася із часу прийняття без заперечень Загальної декларації прав людини Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй в 1948 році.

У частині II розповідається про роботу семи договірних органів з прав людини, створених відповідно до положень зазначених договорів. Ці договірні органи займаються спостереженням за здійсненням викладених у договорах прав державами, які прийняли ці договори. Система договірних органів є ключовим інститутом, у рамках якого держави повинні вести на міжнародних форумах строгий, але конструктивний діалог про стан справ в області здійснення прав людини на національному рівні. Всі договірні органи розглядаються разом з приділенням особливої уваги загальним елементам їхніх мандатів і методів роботи; про індивідуальні відмінності можна одержати подання, ознайомившись із відповідною конкретною брошурою «Права людини: виклад фактів».

Частина III присвячена проблемам, з якими зіштовхується система договорів в області прав людини. У ній розглядаються зусилля, що вживаються, для підвищення ефективності системи, зокрема шляхом упорядкування процедур подання доповідей державами. Обговорюються також ті наслідки, які буде мати для системи договорів новий підхід, пов'язаний з приділенням особливої уваги створенню й підтримці національних систем захисту.

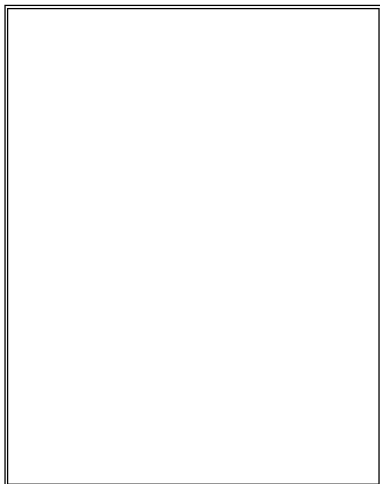
Для надання допомоги читачам в ознайомленні з використовуваною термінологією додається також глосарій спеціальних термінів, застосовуваних у зв'язку з договорами і їхніми договірними органами.

У Загальній декларації прав людини прямо говориться, що усі права людини неподільні й взаємозалежні й що кожному праву варто надавати однакового значення. Всі держави мають зобов'язання заохочувати повагу до прав і свобод, викладених у Декларації, і вживати – як на національному, так і на міжнародному рівні – заходів щодо забезпечення їх загального й ефективного визнання й дотримання. Сімома договорами про права людини утвориться всеосяжна правова основа, базуючись на якій держави можуть за підтримкою договірних органів дотримувати своїх зобов'язань із заохочення й захисту універсальних прав людини.

ЧАСТИНА І.

РОЗРОБКА СТАНДАРТІВ В ОБЛАСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ: ДОГОВОРИ Й ФАКУЛЬТАТИВНІ ПРОТОКОЛИ ДО НИХ

Міжнародне співтовариство стало звертати увагу на питання захисту прав людини на початку ХХ століття. У Лізі Націй, створеної після закінчення Першої світової війни, були здійснені спроби розробки міжнародної правової основи захисту меншин, а також створення міжнародних механізмів спостереження. Звірства, вчинені під час Другої світової війни, змусили міжнародне співтовариство вжити заходів до того, щоб такі злочини ніколи не повторювалися, і стали основою для початку роботи над створенням міжнародної системи захисту прав людини, що має обов'язкову чинність.

ЗАГАЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ (1948 РІК)

В Статуті Організації Об'єднаних Націй, прийнятому в 1945 році, проголошується, що однією із цілей Організації Об'єднаних Націй є заохочення й розвиток поваги до прав людини й основних свобод для всіх. При енергійній підтримці Елеонори Рузвельт поряд з такими видатними діячами, як Рене Кассен, Шарль Малік, Пэн Чунь Чан і Джон Хамфрі, держави вперше здійснили спробу окреслити в одному доку-

менті те коло основних прав і свобод, що був би єдиним для всіх людей. Результатом цих зусиль з'явилася Загальна декларація прав людини, прийнята без заперечень Генеральною Асамблеєю 10 грудня 1948 року, ця дата відзначається з тих пір як День прав людини. У цьому документі, проголошеному в якості «завдання, до виконання якого повинні прагнути всі народи й всі держави», викладається широкий спектр прав, що охоплює всі аспекти життя. У його першій статті наводиться знаменитий виклад концепції основних прав людини: «Всі люди народжуються вільними й рівними у своєму достоїнстві й правах».

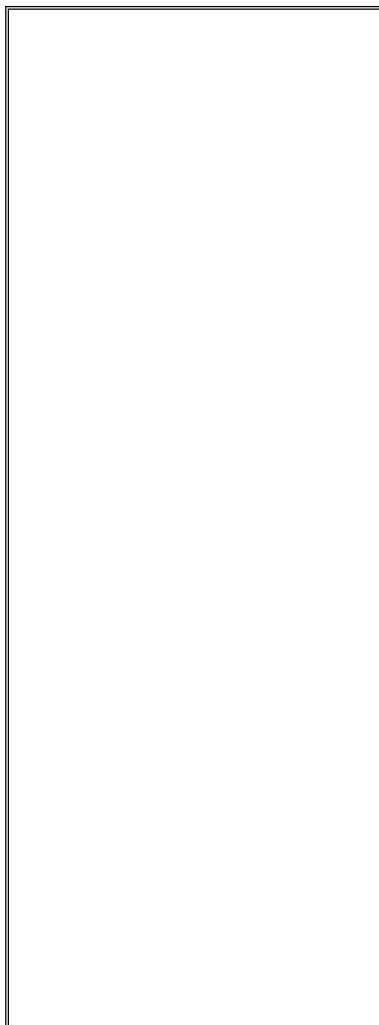

Після загального положення про заборону дискримінації в Декларації перераховуються конкретні групи прав: громадянські, культурні, економічні, політичні й соціальні права. Статті 3-21 присвячені класичним громадянським і політичним правам (включаючи право шукати притулок і право володіти майном). Статті 22-28 гарантують цілу низку економічних, соціальних і культурних прав, причому слід зазначити важливе положення статті 28 про те, що «Кожна людина має право на соціальний і міжнародний порядок, при якому права й свободи, викладені в цій Декларації, можуть бути повністю здійснені».

Хоча Декларація, як впливає з її назви, не є договором, що прямо має обов'язковий юридичний характер, її значення не слід недооцінювати. Вона має велике моральне значення, оскільки містить перше погоджене на міжнародному рівні визначення прав всіх людей, прийняте після періоду масових порушень проголошених у ній прав.

У Декларації також безпосередньо закладена основа для структури договорів, що буде створена в наступні десятиліття. Не менш важливо й те, що в Декларації за посередництвом всеосяжного зведення до купи різних видів прав підкреслюється спільність, взаємозв'язок і взаємозалежність всіх прав; через багато років цей основний момент знайшов своє відбиття в Декларації Всесвітньої конференції з прав людини у Відні.

Більш докладну інформацію про Загальну декларацію прав людини можна знайти в публікації УВКПЛ «Права людини: виклад фактів» № 2 за назвою «Міжнародний білль про права людини».

МІЖНАРОДНА КОНВЕНЦІЯ ПРО ЛІКВІДАЦІЮ ВСІХ ФОРМ РАСОВОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ (1965 РІК)

Коли приймалася ЗДПЛ, уже існувала широка згода у відношенні до того, що права, які містяться в ній, повинні одержати правове закріплення в договорах, що носили б безпосередньо зобов'язуючий характер для тих держав, які погодилися з їхніми положеннями. Слідством цього з'явилися тривалі переговори в Комісії із прав людини, політичному органі, що складається із представників держав, який щорічно проводить свої сесії в Женеві для обговорення широкого кола проблем, пов'язаних із правами людини. Оскільки в той час у серед самих злободенних політичних проблем були проблеми, пов'язані з режимом апартеїду в Південній Африці, перший погоджений договір стосувався конкретного явища расової дискримінації: мова йде про Міжнародну конвенцію про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, прийнятою Генеральною Асамблеєю в грудні 1965 року.

Що таке расова дискримінація?

«...будь-яка різниця, виключення, обмеження або перевага, заснована на ознаках раси, кольору шкіри, родового, національного або етнічного походження, що мають метою або слідством знищення або применшення визнання, використання або здійснення на рівних засадах прав людини й основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній або будь-якій іншій областях громадського життя» (стаття 1).

Після визначення расової дискримінації, з якого випливала заборона будь-яких розходжень, заснованих на ознаках раси, кольору шкіри, родового, національного або етнічного походження, у Конвенції в шести докладних статтях викладаються обов'язки держав-учасниць з боротьби із цим злом. Крім очевидних вимог, згідно з якими держава повинна сама на всіх рівнях утримуватися від таких дій, у Конвенції також передбачаються положення про те, щоб держава вживала належних заходів з боротьби проти укоріненої в суспільстві расової дискримінації, у тому числі із пропагандою расистських ідей групами й організаціями. У Конвенції наводиться також ши-

рокий список конкретних прав людини – як громадянських і політичних, так і економічних, соціальних і культурних прав, здебільшого перерахованих у Декларації, – які повинні гарантуватися без будь-якої різниці на расовому ґрунті. Нарешті, у Конвенції як основне право встановлюється

ся право на використання – за посередництвом судів або інших установ – засобів правового захисту у випадку актів расової дискримінації.

У частині II Конвенції міститься вимога про те, щоб всі держави-учасниці регулярно представляли свої доповіді до Комітету з ліквідації расової дискримінації, що створюється відповідно до Конвенції для спостереження за здійсненням положень договору. У відповідності до статті 14 держави можуть також визнати компетенцію Комітету розглядати повідомлення від окремих осіб.

Більш докладну інформацію про Конвенцію можна знайти в публікації УВКПЛ «Права людини: виклад фактів» № 12 за назвою «Комітет з ліквідації расової дискримінації».

МІЖНАРОДНИЙ БІЛЛЬ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ

Під час узгодження положень МКЛРД тривали переговори з двох найважливіших договорів: Міжнародний пакт про громадянські й політичні права й Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права. Процес підготовки юридично обов'язкового документа, що закріплює права, проголошені у ЗДПЛ, почався відразу ж після прийняття Декларації в 1948 році. Спочатку передбачалося розробити єдиний пакт, що охоплює усі права людини. Однак після тривалих дискусій Генеральна Асамблея запропонувала Комісії із прав людини розробити два окремих пакти, указавши при цьому, що ці два документи повинні містити якнайбільше аналогічних положень для «виявлення єдності мети»¹. Обидва пакти були в остаточному варіанті прийняті Генеральною Асамблеєю в грудні 1966 року й набули чинності в 1976 році. Разом із Загальною декларацією Пакти називаються «Міжнародним біллем про права людини».

Пакти мають аналогічну структуру й – у деяких статтях – однакові або дуже схожі формулювання. У преамбулі обох документів визнається взаємозалежність всіх прав людини й вказується, що ідеал в області прав людини може бути здійснений тільки в тому випадку, якщо будуть створені такі умови, за яких кожний може користуватися своїми економічними, соціальними, культурними, громадянськими й політичними правами. У частині I обох Пактів містяться однакові положення про право всіх народів на самовизначення й вільне орудування своїми природними багатствами й ресурсами. У частині II обох документів викладається загальне положення про заборону дискримінації (стаття 2(1) МПГПП і стаття 2(1) МПЕСКП) і

¹ Резолюція 543 (VI), пункт 1.

затверджується рівність прав чоловіків і жінок (стаття 3 обох Пактів) відносно користування передбаченими в Пактах правами, а також обумовлюються припустимі обмеження відносно користування правами. У частині III кожного Пакту містяться основні положення, що розвивають права, які представлені у ЗДПЛ.

МІЖНАРОДНИЙ ПАКТ ПРО ГРОМАДЯНСЬКІ Й ПОЛІТИЧНІ ПРАВА (1966 РІК)

У Міжнародному пакті про громадянські й політичні права розвиваються громадянські й політичні права, викладені в Декларації, за винятком права володіти майном, а також права на притулок (якому були присвячені окремі положення Конвенції про статус біженців 1951 року). У нього також включені додаткові права, наприклад, право осіб, позбавлених свободи, у статті 10 і положення про захист меншин у статті 27.

На додаток до статей 2(1) і 3 про недопущення дискримінації (які повторюються в МПЕСКП) у статті 26 забезпечується рівність перед законом і право без усякої дискримінації на рівний захист закону, що діє у відповідній державі. Крім того, як і в МКЛРД, у статті 2 передбачається право на ефективні засоби правового захисту у випадку порушень прав, закріплених у Пакті, включаючи створення незалежної й безсторонньої інстанції, у яку можна звернутися з передбачуваними повідомленнями про такі порушення.

У Пакті наводиться також довгий перелік ключових громадянських і політичних прав і свобод. У статті 25 передбачається гарантія політичних прав: право вільно брати участь у веденні державних справ, зокрема за посередництвом справедливих і періодичних виборів.

У частині IV Пакту міститься вимога до всіх держав періодично представляти доповіді до Комітету із прав людини, який створений для спостереження за здійсненням положень Пакту.

Пакт доповнюють два Факультативних протоколи, що дозволяють державам прийняти на себе додаткові зобов'язання. Перший Факультативний протокол, прийнятий в 1966 році, передбачає право подачі індивідуальної петиції до Комітету із прав людини; другий Факультативний протокол, прийнятий в 1989 році, спрямований на скасування страти.

Більш докладну інформацію про МПГПП можна знайти в публікації УВКПЛ «Права людини: виклад фактів» № 15 за назвою «Громадянські й політичні права: Комітет із прав людини».

МІЖНАРОДНИЙ ПАКТ ПРО ЕКОНОМІЧНІ, СОЦІАЛЬНІ Й КУЛЬТУРНІ ПРАВА (1966 РІК)

Пакт про економічні, соціальні й культурні права, як і МПГПП, зі значним ступенем деталізації розвиває відповідні права Загальної декларації із вказівкою необхідних мір для їхнього повного здійснення. Так, наприклад, у розділі про право на освіту МПЕСКП ґрунтується на формулюваннях ЗДПЛ, однак присвячує дві статті (статті 13 і 14) його різним аспектам, передбачаючи зобов'язання забезпечити обов'язкову й безкоштовну початкову освіту й вживання заходів, спрямованих на поступове введення безкоштовної середньої й вищої освіти. Праву на охорону здоров'я, що у ЗДПЛ трактується як один з аспектів права на достатній життєвий рівень, у Пакті присвячена окрема стаття: у статті 12 визнається право на найвищий досяжний рівень фізичного й психічного здоров'я й охоплюються такі конкретні зв'язані зі здоров'ям питання, як гігієна зовнішнього середовища й епідемічні й професійні хвороби. Стаття 6 про право на працю доповнена статтею 7, у якій говориться про право на справедливі й сприятливі умови праці, що передбачають умови роботи, які відповідають вимогам безпеки й гігієни, однакову для всіх можливість просування в роботі й винагороду за святкові дні.

Слід зазначити різницю між двома Пактами, пов'язану із принципом поступового здійснення, передбаченим у частині II Пакту про економічні, соціальні й культурні права. У статті 2 (1) вказується, що держава-учасниця «зобов'язується [...] прийняти в максимальних межах наявних ресурсів заходи до того, щоб забезпечити поступово повне здійснення визнаних [у Пакті] прав». Принцип поступового здійснення визнає ті труднощі, з якими можуть зіштовхнутися держави-учасниці завдяки обмеженості наявних ресурсів. Однак він також припускає невідкладне зобов'язання прийняти продумані, конкретні й цілеспрямовані кроки, спрямовані на повне здійснення прав Пакту.

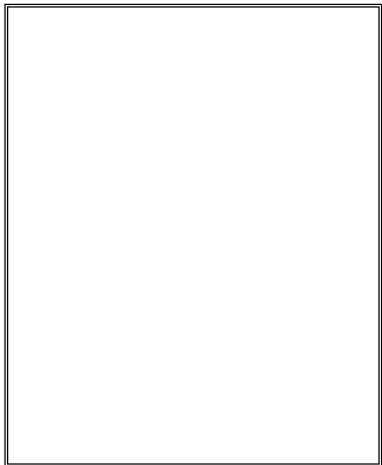
У Пакті також визнається більш широка роль міжнародного співтовариства (статті 2 (1), 11 (2), 15 (4), 22 і 23), що є розвитком принципів, викладених у статтях 22 і 28 ЗДПЛ.

Ключові економічні, соціальні й культурні права:

- Право на недискримінацію
- Право на працю
- Справедливі й сприятливі умови праці
- Профспілкові права
- Право на соціальне забезпечення
- Захист родини
- Право на достатній життєвий рівень
- Право на охорону здоров'я
- Право на освіту
- Право на участь у культурному житті

У частині IV міститься вимога до всіх держав-учасниць регулярно представляти доповіді до Економічної й Соціальної Ради. В 1985 році Рада створила Комітет з економічних, соціальних і культурних прав, на який було покладене спостереження за здійсненням положень Пакту (резолюція 1985/17 ЕКОСОП).

Більш докладну інформацію про МПЕСКП можна знайти в публікації УВКПЛ «Права людини: виклад фактів» № 16 за назвою «Комітет з економічних, соціальних і культурних прав».

КОНВЕНЦІЯ ПРО ЛІКВІДАЦІЮ ВСІХ ФОРМ ДИСКРИМІНАЦІЇ ВІДНОСНО ЖІНОК (1979 РІК)

В 1979 році міжнародне співтовариство прийняло новий договір, присвячений конкретному явищу: дискримінації відносно жінок за ознакою статі. Як і відносно расової дискримінації, в обох Пактах містяться загальні положення про заборону дискримінації за ознакою статі. Однак у КЛДЖ більш докладно проробляється питання про те, що означає заборона дискримінації

за ознакою статі з погляду рівності між жінками й чоловіками. У ній зачіпається широке коло програмних і принципових аспектів цієї конкретної проблеми.

Формат Конвенції ґрунтується на МКЛРД, однак у ній міститься ряд нових моментів, які відображають зміни, що відбулися за 15 років із часу прийняття МКЛРД. Подібно тому, як МКЛРД починається з визначення расової дискримінації, КЛДЖ починається з визначення дискримінації за ознакою статі. У початкових статтях на держави як накладають зобов'язання утримуватися від дискримінації за ознакою статі у своїх діях, так і вживати заходів, спрямованих на досягнення фактичної, а також юридичної рівності у всіх сферах життя, включаючи викорінювання забобонів, скасування звичаїв і іншої практики в суспільстві, заснованих на дискримінації. У статті 6 міститься пряма вимога до держав припинити всі види торгівлі жінками й експлуатації проституції жінок, незважаючи на те, що ці явища можуть матися на увазі при забороні рабства й освіти праці й в інших документах. У статтях 7 і 8 докладно викладаються зобов'язання із забезпечення того, щоб жінки на рівних умовах із чоловіками брали участь

у суспільному й політичному житті. Статті 9 і 10 присвячені рівності відносно громадянства й освіти, а статті 11, 12 і 13 – правам жінок в області зайнятості, охорони здоров'я й інших сфер економічного й соціального життя. Стаття 14, де загальні принципи застосовуються відносно конкретного явища, залишається єдиним положенням договорів, у якому розглядаються конкретні проблеми жінок сільських районів. Статті 15 і 16 стосуються прав на рівність перед законом і в сфері шлюбу й сімейних відносин.

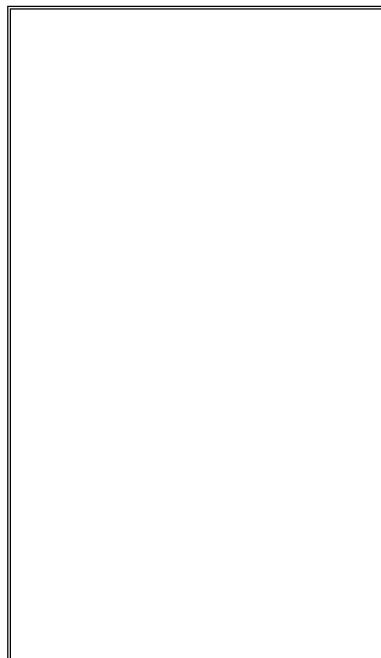
Факультативний протокол до Конвенції, що вступив у чинність в 2000 році, наділяє Комітет компетенцією розглядати індивідуальні повідомлення й проводити розслідування відносно держав-учасниць, що визнали компетенцію Комітету.

У частині V Конвенції міститься вимога до всіх держав-учасниць регулярно представляти доповіді до Комітету з ліквідації дискримінації відносно жінок, створеному відповідно до Конвенції для спостереження за здійсненням положень Договору.

Більш докладну інформацію про КЛДЖ можна знайти в публікації УВКПЛ «Права людини: виклад фактів» № 22 за назвою «Дискримінація відносно жінок: Конвенція й Комітет».

КОНВЕНЦІЯ ПРОТИ КАТУВАНЬ І ІНШИХ ЖОРСТОКИХ, НЕЛЮДСЬКИХ АБО ПРИНИЖУЮЧИХ ГІДНІСТЬ ВИДІВ ПОВОДЖЕННЯ Й ПОКАРАННЯ (1984 РІК)

В 1984 році був прийнятий ще один договір, присвячений конкретному явищу: катуванням і іншим видам жорстокого поведження. У статті 7 МПГПІ передбачена заборона катувань і жорстокого, нелюдського або принижуючого гідність поведження або покарання, однак Конвенція проти катувань іде набагато далі, оскільки в ній розробляється юридична система, спрямована як на попередження цієї практики, так і на покарання за неї. Після визначення катувань у Конвенції прямо вказується, що ніякі виняткові обставини, якими б вони не були, включаючи наказ вищестоящого начальника, не можуть слу-

жити виправданням катувань, – заборона є абсолютною. Із цим тісно зв'язана зазначена в статті 3 ключова заборона, що стосується «неповернення» (non-refoulement): якщо існують серйозні підстави припускати, що людині може загрожувати застосування катувань у якій-небудь країні, ця людина не може піддаватися висилці, поверненню або видачі цій країні. Держави-учасниці повинні кваліфікувати катування як кримінальний злочин і встановити відповідні покарання.

Оскільки необхідність покарання за катування виходить за рамки національних кордонів, у статтях 4-9 уводиться порядок, відповідно до якого держава, у якій відбуваються катування або громадяни якої є передбачуваними злочинцями або жертвами, має юрисдикцію відносно відповідних злочинів. Така держава може запросити видачу передбачуваного злочинця в будь-якої іншої країни, яка – у випадку відмови у видачі – повинна сама почати відповідні кримінально-процесуальні дії відносно передбачуваного злочинця. Мета цих положень складається в позбавленні осіб, що здійснили заборонені договором дії, місця, де б вони могли сховатися. Статті 10 і 11 присвячені питанням підготовки персоналу правозастосовних органів і методів їхньої діяльності. Замість загального «права на ефективні засоби правового захисту» у випадку порушень, що передбачуються в інших договорах, у статтях 12-14 КПК передбачається право на швидке й безстороннє розслідування передбачуваних випадків здійснення катувань із наданням справедливої й адекватної компенсації жертвам, включаючи їхню повну реабілітацію. Відповідно до статті 15 показання, добуті під катуванням, не можуть використовуватися в суді. Нарешті, у статті 16 передбачаються вимоги відносно держав запобігати актам жорстокого, нелюдського або принижуючого гідність поводження й покарання, які не підпадають під визначення катування.

У частині II Конвенції міститься вимога до кожної держави-учасниці регулярно представляти доповіді до Комітету проти катувань, який створений для спостереження за здійсненням положень договору. У відповідності до статей 21 і 22 держави можуть також ухвалити рішення щодо визнання компетенції Комітету розглядати повідомлення інших держав-учасниць або окремих осіб.

Факультативний протокол до Конвенції був прийнятий в 2002 році й набуває чинності після прийняття його 20 державами. У ньому передбачається система регулярних відвідувань міжнародними й національними органами місць позбавлення свободи з метою попередження катувань і інших видів поганого поводження.

Більш докладну інформацію про КПК можна знайти в публікаціях УВКПЛ «Права людини: виклад фактів» № 4 за назвою «Методи боротьби проти катувань» і № 17 за назвою «Комітет проти катувань».

КОНВЕНЦІЯ ПРО ПРАВА ДИТИНИ (1989 РІК)

Першим договором, у якому всебічно розглядаються права конкретної групи людей, з'явилася Конвенція про права дитини. Хоча діти, будучи людьми у віці менше 18 років, безумовно, користуються всіма правами людини, викладеними в інших договорах, повторний виклад цих прав з упором на особливі обставини дітей в одному всеосяжному документі надало можливість для розробки додаткових положень, що стосуються дітей. Як у статті 24 МПГПП, так і в статті 10 МПЕСКП передбачається, що діти мають право на будь-які спеціальні міри захисту, які потрібні в їхньому стані. У КПД ці міри викладаються набагато більш докладно. Так, наприклад, конкретні положення присвячені праву дитини на збереження індивідуальності (статті 7 і 8), розлученню з батьками (стаття 9), возз'єднанню родини (стаття 10), незаконному переміщенню дітей (стаття 11), захисту від насильства й зловживання (стаття 19) і всиновленню (стаття 21). У статті 22 розглядається особливе становище дітей-біженців. З урахуванням особливої уразливості дітей докладно проробляються такі питання, як захист від економічної експлуатації (стаття 32), зловживання наркотиками (стаття 33), сексуальна експлуатація (стаття 34) і викрадання дітей, торгівля дітьми або їхня контрабанда (стаття 35). Стаття 23 безпосередньо присвячена турботі про неповноцінних дітей. У статті 38

Чотири «загальних принципи» здійснення прав дитини

Комітет із прав дитини виділив чотири загальних принципи, закріплених у Конвенції, якими повинні керуватися держави щодо здійснення прав дитини:

1. Недискримінація: зобов'язання держав поважати й забезпечувати права, передбачені Конвенцією, за кожною дитиною, що перебуває в межах їхньої юрисдикції, без якої-небудь дискримінації (стаття 2);

2. Найкраще забезпечення інтересів дитини: у всіх діях щодо дітей першочергова увага повинна приділятися найкращому забезпеченню інтересів дитини (стаття 3);

3. Право на життя, виживання й здоровий розвиток: невід'ємне право дитини на життя й зобов'язання держав-учасників забезпечити в максимально можливому ступені виживання й здоровий розвиток дитини (стаття 6);

4. Право дитини вільно виражати свої власні погляди із всіх питань, що її зачіпають: право дитини вільно виражати свої власні погляди «із всіх питань, що зачіпають дитину», причому цим поглядам приділяється належна увага «відповідно до віку дитини» (стаття 12).

Більш докладну інформацію див. у Зауваженні загального порядку № 5 КПД (CRC/GC/2003/5).

підтверджуються зобов'язання держав поважати норми міжнародного гуманітарного права у випадку збройних конфліктів і міститься вимога до них утримуватися від вербування й, коли це можливо, від використання дітей у віці менш 15 років як солдатів у випадку збройних конфліктів.

Крім положень, що закріплюють права дітей з погляду їхнього захисту, у КПД були також уперше порушені питання здійснення дітьми класичних громадянських і політичних прав, проголошених у МПГПП, і економічних, соціальних і культурних прав, зафіксованих у МПЕСКП. Так, наприклад, діти, незважаючи на їхній вік і незрілість, мають всю повноту прав на вільне вираження своєї думки (стаття 13), на свободу думки, совісті й релігії (стаття 14), на свободу асоціації й свободу мирних зборів (стаття 15), на особисте життя (стаття 16), на доступ до інформації (стаття 17), а також на охорону здоров'я (стаття 24), соціальне забезпечення (стаття 26) і на достатній життєвий рівень (стаття 27).

Проблеми залучення дітей у збройні конфлікти, а також торгівлі дітьми, дитячої проституції й дитячої порнографії більш докладно розглядаються у двох факультативних протоколах до Конвенції, прийнятих в 2000 році.

У частині II Конвенції міститься вимога до всіх держав-учасниць регулярно представляти доповіді до Комітету із прав дитини, який створений відповідно до Конвенції для спостереження за здійсненням положень договору.

Більш докладну інформацію про Конвенцію про права дитини можна знайти в публікації УВКПЛ «Права людини: виклад фактів» № 10 за назвою «Права дитини».

МІЖНАРОДНА КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ВСІХ ТРУДЯЩИХ-МІГРАНТІВ І ЧЛЕНІВ ЇХНІХ РОДИН (1990 РІК)

Самим останнім договором в області прав людини є Конвенція про трудящих-мігрантів, присвячена правам конкретної групи населення, що потребує захисту: всіх трудящих-мігрантів і членів їхніх родин. У сферу дії Конвенції входить весь процес міграції, включаючи підготовку до міграції, від'їзд, транзит і весь період перебування й заняття оплачуваною діяльністю у державі (роботи за найманням), а також повернення до держави походження або звичайного місця проживання. Більшість прав стосуються приймаючої держави, однак є також зобов'язання, покладені безпосередньо на державу походження.

Конвенція починається зі звичної заборони дискримінації при користуванні передбачуваними нею правами. Потім у двох окремих частинах

Конвенції викладаються, по-перше, права *всіх* трудящих-мігрантів і членів їхніх родин, незалежно від їхнього статусу мігрантів, і, по-друге, додаткові права трудящих-мігрантів і членів їхніх родин, що *мають документи*. При визначенні громадянських і політичних прав трудящих-мігрантів Конвенція досить суворо додержується формулювань МПГПП. У деяких статтях права викладаються в трохи іншому формулюванні з урахуванням особливого становища трудящих-мігрантів; це, наприклад, стосується прав, пов'язаних з повідомленням консульських установ при арешті, і конкретних положень, що стосуються порушень міграційного законодавства й знищення посвідчень особи, а також заборони колективної висилки. Крім того, відносно трудящих-мігрантів безпосередньо застережене право на володіння майном, що спочатку було проголошено в Декларації, але не міститься в МПГПП.

У Конвенції визначаються економічні, соціальні й культурні права трудящих-мігрантів у світлі їхнього конкретного становища. Так, наприклад, повинна надаватися як мінімум невідкладна медична допомога, причому тією самою мірою, як вона надавалася б громадянину, а діти трудящих-мігрантів мають основне право доступу до освіти незалежно від їхнього юридичного статусу. Додаткові права передбачені відносно трудящих, що мають належні документи, а також таких особливих категорій трудящих-мігрантів, як прикордонні трудящі, сезонні трудящі, трудящі, робота яких пов'язана з переїздами, і трудящі на проєкті.

У частині VII Конвенції міститься вимога до всіх держав-учасниць регулярно представляти доповіді до Комітету із захисту прав всіх трудящих-мігрантів і членів їхніх родин, який створений для спостереження за здійсненням положень договору. У статтях 76 і 77 передбачається також право держав-учасниць або окремих осіб повідомляти про невиконання якою-небудь державою-учасником своїх зобов'язань по Конвенції, якщо ця держава-учасник зробила заяву про визнання у відношенні до себе компетенції Комітету.

Більш докладну інформацію про трудящих-мігрантів і Конвенції можна знайти в публікації УВКПЛ «Права людини: виклад фактів» № 24 за назвою «Права трудящих-мігрантів».

ЧИТАННЯ ДОГОВОРІВ У ЇХНІЙ СУКУПНОСТІ

Для того, щоб повністю зрозуміти зобов'язання держав відповідно до договорів в області прав людини, стороною яких стала відповідна держава, необхідно читати всі ці договори в їхній сукупності. Хоча ці договори є окремими, незалежними один від одного, вони проте доповнюють один одного, оскільки їх поєднує цілий ряд принципів. У кожному договорі прямо викладаються або мають на увазі основні принципи недискримінації й

рівності, ефективного захисту від порушень прав, спеціального захисту особливо уразливих груп і відношення до людини як до активного й інформованого учасника громадського життя держави, в якій він перебуває, і рішень, що його зачіпають, а не як до пасивного об'єкта рішень влади. Всі договори, що ґрунтуються на цих загальних принципах, є взаємозалежними, взаємопов'язаними й взаємопідсилюючими, внаслідок чого ніякі права не можуть повною мірою здійснюватися ізольовано, а залежать від здійснення всіх інших прав. Ця взаємозалежність є однією із причин розробки договірними органами з прав людини більш погодженого підходу до своєї діяльності, зокрема шляхом сприяння тому, щоб держави розглядали положення всіх договорів частиною єдиного завдання.

Ці сім договорів Організації Об'єднаних Націй не становлять остаточного переліку зобов'язань держав в області прав людини. Багато держав, крім своєї участі в системі договорів Організації Об'єднаних Націй в області прав людини, є також учасниками регіональних документів в області прав людини, що може сприяти розширенню того захисту, що надається особам, які підпадають під юрисдикцію відповідної держави. Крім того, документами, що розглядають безумовно важливі аспекти прав людини, є й інші договори, у тому числі Конвенція про статус біженців і Конвенції МОП, наприклад Конвенція (№ 182) про найгірші форми дитячої праці й Конвенція (№ 169) про корінні народи й народи, що ведуть племінний спосіб життя. При оцінці того, наскільки відповідально та або інша держава підходить до захисту прав людини, всі ці міжнародні правові зобов'язання варто розглядати в їхній єдності.

ЧАСТИНА II . СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ЗДІЙСНЕННЯМ СТАНДАРТІВ В ОБЛАСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ: ДОГОВІРНІ ОРГАНИ

Договірні органи є комітетами експертів, на які покладене спостереження за здійсненням положень основних договорів в області прав людини державами-учасниками. У частині II розповідається про роботу договірних органів і пояснюється, чому їхня робота важлива для життя людей усього світу.

ЩО ТАКЕ ДОГОВІРНІ ОРГАНИ?

Сім основних міжнародних договорів про права людини створюють для держав-учасниць юридичні зобов'язання заохочувати й захищати права людини на національному рівні. Якщо яка-небудь країна приймає один із цих договорів шляхом ратифікації, приєднання або правонаступництва, вона бере на себе юридичне зобов'язання здійснювати права, викладені в цьому договорі. Однак це лише перший крок, оскільки визнання прав на папері недостатньо для гарантії того, що вони будуть здійснюватися на практиці. Коли був прийнятий перший договір, було визнано, що державам-учасникам буде потрібно заохочення й допомога в питаннях виконання ними своїх міжнародних зобов'язань шляхом вживання необхідних заходів для забезпечення здійснення передбачених договором прав кожною людиною, що перебуває в цій державі. Тому відповідно до кожного договору створюється міжнародний комітет незалежних експертів для спостереження за здійсненням його положень із використанням різних методів.

Спостереження за здійсненням семи основних договорів в області прав людини покладено на сім органів спостереження дотримання прав людини.

1. **Комітет з ліквідації расової дискримінації (КЛРД)**, перший створений договірний орган, здійснює спостереження за виконанням Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації з 1969 року.

2. **Комітет з економічних, соціальних і культурних прав (КЕСКП)** був створений в 1987 році для здійснення мандата спостереження, дорученого Економічній і Соціальній Раді (ЕКОСОП) відповідно до Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права.

3. **Комітет із прав людини (КПЛ)**, був створений в 1976 році для спостереження за здійсненням Міжнародного пакту про громадянські й політичні права.

4. **Комітет з ліквідації дискримінації відносно жінок (КЛДЖ)** здійснює спостереження за виконанням державами-учасницями Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації відносно жінок з 1982 року.

5. **Комітет проти катувань (КПК)**, створений в 1987 році, здійснює спостереження за виконанням Конвенції проти катувань і інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження й покарання.

6. **Комітет із прав дитини (КПД)** з 1990 року здійснює спостереження за виконанням державами-учасницями Конвенції про права дитини, а також двох факультативних протоколів, що стосуються дітей-солдатів і експлуатації дітей.

7. **Комітет із трудящих-мігрантів (КТМ)**, який провів свою першу сесію в березні 2004 року, буде здійснювати спостереження за виконанням Міжнародної конвенції про захист прав всіх трудящих-мігрантів і членів їхніх родин.

Склад договірних органів

КЛРД: 18 членів

КПЛ: 18 членів

КЕСКП: 18 членів

КЛДЖ: 23 члена

КПК: 10 членів

КПД: 18 членів

КТМ: 10 членів

Члени договірних органів обираються на чотирирічний строк. Вибори половини членів відбуваються кожні два роки.

Кожний комітет складається з незалежних експертів (від 10 до 23 осіб), що володіють визаною компетентністю в області прав людини, які призначаються або обираються державами-учасницями на чотирирічний строк із правом переобрання. КЛДЖ проводить свої наради в Центральних установах Організації Об'єднаних Націй у Нью-Йорку; інші договірні органи звичайно проводять свої наради у Відділенні Організації Об'єднаних Націй у Женеві, хоча Комітет із прав людини звичайно проводить свою березневу сесію в

Нью-Йорку. Всі договірні органи обслуговуються Сектором з договорів і роботи Комісії УВКПЛ у Женеві, за винятком КЛДЖ, що обслуговується Відділом з поліпшення становища жінок (ВПЖ) у Нью-Йорку.

ЧИМ ЗАЙМАЮТЬСЯ ДОГОВІРНІ ОРГАНИ?

Договірні органи виконують ряд функцій із спостереження за тим, як здійснюється дотримання договорів державами-учасницями. Всі договірні органи вповноважені одержувати й розглядати доповіді, які представляють регулярно держави-учасниці, з докладним викладом виконання договірних положень у відповідних країнах. Вони випускають керівні принципи

пи для надання державам допомоги в підготовці їхніх доповідей, розробляють зауваження загального порядку, у яких тлумачаться положення договорів, і організують обговорення за темами, пов'язаними з договорами. Деякі, хоча й не всі, договірні органи здійснюють також ряд додаткових функцій, спрямованих на забезпечення більш ефективного здійснення договорів державами-учасниками. Деякі договірні органи можуть розглядати скарги або повідомлення окремих осіб із твердженнями про порушення їхніх прав якою-небудь державою-учасницею, якщо відповідна держава погодилася на цю процедуру. Деякі можуть також проводити розслідування.

Нижче наводиться огляд діяльності договірних органів відповідно до їхніх конкретних мандатів. Хоча сім договірних органів представлені разом як погоджена система спостереження за договорами, треба в той же час відзначити, що кожний договірний орган являє собою незалежний комітет експертів, що має мандат на спостереження за виконанням конкретного договору. Хоча договірні органи продовжують роботу з координації своїх зусиль, відповідні процедури й практика можуть відрізнятися від комітету до комітету в результаті розходжень у мандаті кожного комітету згідно із відповідним договором й факультативним протоколом¹.

РОЗГЛЯД ДОПОВІДЕЙ ДЕРЖАВ-УЧАСНИЦЬ ДОГОВІРНИМИ ОРГАНАМИ

Основний мандат, загальний для всіх комітетів, складається в спостереженні за здійсненням відповідного договору шляхом розгляду доповідей, які представляють періодично держави-учасниці відповідно до положень договору. У рамках цього основного мандата договірні органи розробили практичні форми роботи й процедури, які виявилися досить ефективними при аналізі ступеня дотримання державами своїх зобов'язань за договорами в області прав людини, сторонами яких вони є, і заохоченні подальшого здійснення цих зобов'язань. Нижче викладаються найважливіші загальні аспекти процедури розгляду доповідей держав договірними органами.

Зобов'язання держав представляти доповіді

Крім свого зобов'язання виконувати основні положення договору, кожна держава-учасниця також зобов'язана представляти у відповідний договірний орган регулярні доповіді про дотримання прав.

Ідея спостереження за дотриманням прав людини за посередництвом розгляду доповідей уперше була висловлена в резолюції Економічної й Соціальної Ради 1956 року, у якій вона просила держави-члени Організації

¹ Інформацію про конкретні процедури того або іншого договірного органу можна одержати в публікаціях «Права людини: виклад фактів», присвячених відповідному комітету.

Об'єднаних Націй представляти періодичні доповіді про прогрес, досягнутий в області прав людини¹. З початку ця модель була використана в МКЛРД 1965 року, двох Міжнародних пактах 1966 року й кожні наступні основні міжнародні конвенції про права людини.

Для виконання зобов'язання з подання доповідей кожна держава-учасниця, звичайно протягом одного року після набрання чинності договором відносно цієї держави (два роки у випадку КЕСКП і КПД), повинна представити всеосяжну первісну доповідь. Потім вона повинна періодично представляти доповіді відповідно до положень договору (звичайно кожні чотири роки або кожні п'ять років) про подальші заходи щодо виконання договору. У доповідях повинні бути перераховані юридичні, адміністративні й судові заходи, здійсненні відповідною державою для введення в дію положень договору, а також повинні вказуватися будь-які фактори або труднощі, що виникли при забезпеченні дотримання прав. Щоб домогтися належного складання доповідей, що дозволяє комітетам виконувати свою роботу, кожний договірний орган підготував керівні принципи відносно форми й змісту доповідей держав. Ці керівні принципи публікуються у зведеному документі (HRI/GEN/2), що регулярно оновлюються. Договірні органи розглядають питання про підготовку єдиного проекту погоджених керівних принципів про подання доповідей відповідно до міжнародних договорів в області прав людини.

Періодичність подання доповідей за окремими договорами

<i>Договір</i>	<i>Первісна доповідь протягом</i>	<i>Періодичні доповіді кожні</i>
МКЛРД	1 року	2 роки
МКЕСКП*	2 років	5 років
МПГПП	1 року	4 роки**
КЛДЖ	1 року	4 роки
КПК	1 року	4 роки
КПД	2 років	5 років
МКПТМ	1 року	5 років
КПД-ФПЗК	2 років	5 років або з наступною доповіддю КПД
КПД-ФПТД	2 років	5 років або з наступною доповіддю КПД

¹ E/Res/624 В (XXII), 1 серпня 1956 року.

* У статті 17 Пакту періодичності подання доповідей не встановлюється, однак ЕКОСОП надається можливість прийняття своєї власної програми подання доповідей.

** У статті 41 Пакту Комітету із прав людини надається можливість ухвалювати рішення про те, коли повинні представлятися періодичні доповіді. Як загальне правило, вони повинні представлятися кожні чотири роки.

Мета подання доповідей

Держави-учасниці повинні розглядати процес підготовки своїх доповідей для договірних органів не тільки як виконання свого міжнародного зобов'язання, але і як можливість оцінки стану справ в області захисту прав людини на території під їхньою юрисдикцією для цілей планування й здійснення відповідної політики. Процес підготовки доповідей надає кожній державі можливість:

- a) провести всеосяжний огляд вжитих заходів для приведення національного законодавства й політики у відповідність до положень відповідних міжнародних договорів з прав людини, стороною яких вона є;
- b) контролювати прогрес, досягнутий у справі заохочення реалізації прав, закріплених у договорах, у контексті заохочення прав людини в цілому;
- c) виявляти проблеми й недоліки, що стосуються свого підходу до здійснення договорів;
- d) оцінювати майбутні потреби й цілі для більш ефективного здійснення договорів; і
- e) планувати й розробляти відповідні стратегії для досягнення зазначених цілей¹.

Якщо дивитися на систему подання доповідей під цим кутом зору, то вона є важливим інструментом для оцінки державою того, що було зроблено й що ще має бути зроблене з метою заохочення й захисту прав людини в країні. Процес подання доповідей покликаний заохочувати участь населення на національному рівні, контроль громадськості за політикою уряду й конструктивні контакти із громадянським суспільством у дусі співробітництва й взаємоповаги з метою сприяння реалізації всіх прав, закріплених у відповідних конвенціях. Деякі держави включають у свої доповіді коментарі й критичні зауваження НУО; частина інших держав спочатку представляють свої доповіді на розгляд парламентів, а потім представляють їх Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй для розгляду відповідним договірним органом.

Як відбувається розгляд доповіді держави-учасниці в кожному договірному органі?

Хоча в процедурах, прийнятих кожним Комітетом для розгляду доповідей держав-учасниць, існують певні розходження, можна виділити основні етапи, загальні для всіх договірних органів. Більш точна інформа-

¹ Ці цілі взяті з документа HRI/MC/2004/3. Повне роз'яснення цілей подання доповідей можна знайти в Зауваженні загального порядку № 1 КЕСКП.

ція про конкретні процедури договірних органів наводиться в публікації «Права людини: виклад фактів», присвяченій відповідному комітету. Більшість комітетів викладають також свої методи роботи у своїх щорічних доповідях, з якими можна ознайомитися на веб-сайті УВКПЛ.

1. Подання первісної доповіді

Доповідь повинна бути представлена Генеральному секретареві на одній із шести офіційних мов Організації Об'єднаних Націй. Після цього вона обробляється Секретаріатом і переводиться на робочі мови відповідного комітету. Доповіді можуть представлятися в найрізноманітніших формах. Багато доповідей є дуже об'ємними, внаслідок чого постає питання про те, чи не варто ввести обмеження кількості сторінок. Після обробки доповідь назначається до розгляду комітетом на одній з його регулярних сесій. Можливість для розгляду доповідей може наступити не відразу, оскільки в деяких договірних органах намітилося – через велику кількість доповідей – відставання в роботі з ними, що може становити термін до двох років. Більшість комітетів намагаються віддавати пріоритет первісним доповідям або доповідям держав, які не представляли своїх доповідей протягом тривалого часу.

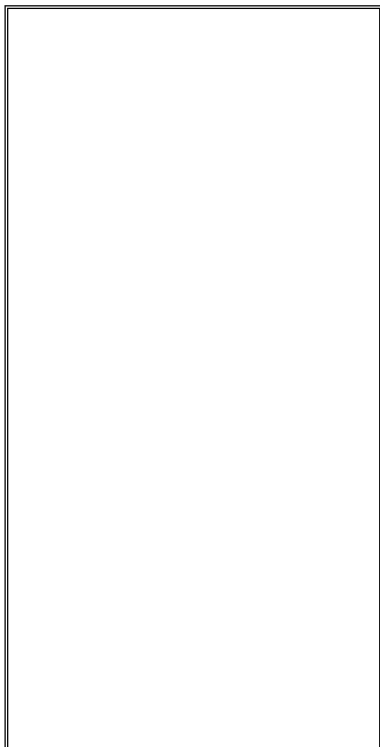
2. Перелік проблем і питань

Перед сесією, на якій комітет буде офіційно розглядати доповідь, він складає перелік проблем і питань, які направляються державі-учасниці. Складання переліку проблем дозволяє комітету запитувати в державі-учасниці будь-яку додаткову інформацію, що може бути не освітлена в доповіді або яку члени комітету вважають необхідною для оцінки стану справ зі здійсненням договору у відповідній країні. Складання переліку проблем дозволяє також комітету почати процес звертання до держави-учасниці з більше докладними питаннями з конкретних відзначених у доповіді проблем, що викликають особливу заклопотаність членів комітету. Багато держав-членів вважають перелік проблем важливим керівництвом, що дозволяє судити про те, які питання можуть бути їм задані при офіційному розгляді їхньої доповіді. Це дозволяє делегації відповідної держави-учасниці належним чином підготуватися, у результаті чого діалог між цією державою й комітетом стає більше конструктивним, продуманим і конкретним. Перелік проблем складається перед сесією, на якій відповідна доповідь буде розглядатися. Залежно від договірному органу перелік проблем складається або на нарадах передсесійної робочої групи, скликуваних безпосередньо до або після регулярної сесії, або в ході пленарного засідання. Більшість комітетів для керівництва складанням списку проблем по якій-небудь країні призначає одного зі своїх членів доповідачем по країні для керівництва складанням списку проблем по цій країні.

3. Письмова відповідь на перелік проблем

Іноді держава-учасниця може представити свої відповіді на перелік проблем і питань у писемній формі. Письмові відповіді становлять доповнення до доповіді й особливо важливі в тих випадках, коли між датою по-

дання первісної доповіді й тією датою, коли Комітет зміг, нарешті, розглянути доповідь, пройшов тривалий час.

4. Інші джерела інформації комітетів

Крім доповідей держав-учасниць, договірні органи можуть одержувати інформацію про становище в тій або іншій країні в області прав людини з інших джерел, включаючи установи системи Організації Об'єднаних Націй, інші міжурядові організації, неурядові організації (як міжнародні, так і національні), академічні установи й засоби інформації. Більшість комітетів у ході пленарних засідань виділяють спеціальний час для заслуховування повідомлень інших установ системи Організації Об'єднаних Націй і запрошують НУО. Залежно від часу подання інформації підняті цими організаціями проблеми можуть бути включені в перелік проблем або лягти в основу питань, що задаються членами комітету при зустрічі з делегацією відповідної держави. Комітет розглядає доповідь у світлі всієї наявної інформації.

У ряді договорів передбачається особлива роль конкретних органів Організації Об'єднаних Націй у процесі розгляду доповідей. У статті 45 КПД безпосередньо говориться про роль Дитячого фонду Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ), а також інших установ і органів Організації Об'єднаних Націй. У статті 74 МКПТМ містяться аналогічні положення про участь Міжнародного бюро праці (МБП)/Міжнародної організації праці (МОП).

5. Офіційний розгляд доповідей: конструктивний діалог між договірними органами й державами-учасницями

Спочатку КЛРД, а потім і всі інші договірні органи виробили практику запрошення делегацій держав-учасниць до участі в роботі сесій, на яких комітет розглядає їхню доповідь, для того, щоб надати їм можливість відповісти на питання членів комітету й представити додаткову інформацію про свою роботу з виконання положень відповідного договору. Ця процедура не є процедурою змагального процесу, і комітет не виносить свого суд-

ження про діяльність держави-учасниці. Ціль складається скоріше в проведенні конструктивного діалогу для надання допомоги уряду в його роботі, спрямованої на якомога більш повне й ефективне здійснення договору. Поняття конструктивного діалогу відображає той факт, що договірні органи не є судовими органами, а були створені для спостереження за здійсненням договорів і заохочення й консультування держав. Держави не зобов'язані направляти делегацію на відповідну сесію, хоча їм настійно рекомендується це зробити. Одні договірні органи можуть провести розгляд доповіді держави-учасниці при відсутності делегації цієї держави; інші ж вимагають присутності делегації.

6. Заключні зауваження й рекомендації

Підсумком розгляду доповіді є прийняття «заключних зауважень», мета яких складається в наданні відповідній державі практичних рекомендацій і заохоченні її до вживання подальших заходів зі здійснення прав, що містяться в договорі. У своїх заключних зауваженнях договірні органи визнають позитивні кроки, початі державами, і виявляють ті області, у яких варто вжити додаткових заходів для повного приведення в дію договірних положень. Договірні органи намагаються зробити свої рекомендації якомога більше конкретними й практично здійсненними. Державам пропонується публікувати заключні зауваження у своїй країні з метою інформування громадськості про шляхи більш ефективного здійснення договорів про права людини.

7. Виконання заключних зауважень і подання наступної періодичної доповіді

Прийняттям заключних зауважень комітету закінчується офіційний розгляд доповіді; однак процес на цьому не закінчується. Оскільки ніколи не можна сказати, що положення того або іншого договору були виконані з абсолютною повнотою, процес здійснення прав, що передбачаються договорами, вимагає постійної роботи держав. Після подання первісної доповіді держави повинні направляти договірним органам подальші доповіді через регулярні проміжки часу. Вони називаються «періодичними доповідями». Періодичні доповіді звичайно не настільки об'ємні, як більш всеосяжна первісна доповідь, але повинні містити всю інформацію, необхідну для того, щоб комітет міг продовжити свою роботу зі спостереження за здійсненням договору у відповідній країні. Важливим елементом будь-якої періодичної доповіді є інформування комітету про кроки, зроблені державою-учасницею зі здійснення рекомендацій договірних органів, які містяться в заключних зауваженнях по попередній доповіді, що замикає цикл подання доповідей.

Важливість наступних заходів щодо виконання рекомендацій договірних органів

Договірні органи не мають у своєму розпорядженні засобів з приведення своїх рекомендацій до виконання. Проте більшість держав ставляться до процесу подання доповідей серйозно, і комітети домоглися успіху в залученні уваги до проблем, пов'язаних зі здійсненням договорів у багатьох державах.

Для надання допомоги державам у здійсненні їхніх рекомендацій договірні органи стали вводити процедури забезпечення ефективного здійснення своїх заключних зауважень. Деякі комітети у своїх прикінцевих зауваженнях просять, щоб держави протягом погодженого періоду часу повідомляли доповідачу по країні або доповідачу з наступних заходів про

кроки, зроблені у відповідь на конкретні рекомендації або «першочергові питання, що викликають стурбованість». Після цього доповідач представляє відповідну доповідь комітету. Деякі члени договірних органів з метою вживання наступних заходів по доповіді й здійснення заключних зауважень відвідали відповідні держави-учасниці за їх запрошенням.

Робочі наради з наступних заходів

У ряді країн для ініційованого діалогу про наступні заходи у зв'язку із заключними зауваженнями були організовані регіональні робочі наради за участю представників держав, чії доповіді були недавно розглянуті договірними органами, а також представників НПЗУ, судових органів, НУО й інших зацікавлених організацій.

Перша така робоча нарада, що відбулася в серпні 2002 року в Кіто, Еквадор, була присвячена заключним зауваженням Комітету із прав людини. У Дамаску, Сирія, і Банкоку, Таїланд, були проведені дві робочі наради, присвячені заключним зауваженням Комітету із прав дитини. З доповідями цих робочих нарад можна ознайомитися на вебсайті УВКПЛ.

Що відбувається у випадку, якщо держава не представляє свої доповіді?

Подання доповідей договірним органам може становити серйозну проблему для держав-учасниць. Перед державами, що ратифікували всі сім основних договорів про права людини, постає завдання з подання за десятилітній період понад 20 доповідей про права людини, тобто по одній доповіді кожні шість місяців. Держави також повинні

відповідати на переліки проблем і готуватися до участі в роботі сесій договірних органів, а потім від них може знадобитися подання додаткових доповідей про наступні заходи у зв'язку із заключними зауваженнями. Все це лягає важким тягарем, і тому не доводиться дивуватися тому, що

держави можуть відстати від свого графіка подання доповідей, а в деяких випадках не представити доповідь зовсім. Договірні органи визнають ті труднощі, з якими зіштовхуються багато держав при виконанні своїх зобов'язань з подання доповідей, і працюють над тим, як можна було б

«Процедура огляду» – розгляд стану справ у країні при відсутності доповіді

Відповідно до цієї процедури відповідний комітет може розглянути стан справ зі здійсненням відповідного договору якою-небудь державою-учасником навіть у тих випадках, коли доповіді від цієї держави отримано не було. Комітет може скласти перелік проблем і питань по цій державі-учасникові, якій пропонується направити делегацію для участі в роботі сесії. Відповідну інформацію можна одержати від партнерів ООН і неурядових організацій, і на основі цієї інформації й діалогу з державою-учасником комітет підготує свої заключні зауваження, що включають рекомендації. Огляд може відбутися навіть у тому випадку, якщо держава-учасник відмовляється направити свою делегацію на сесію. Процедура огляду використовується лише у виняткових випадках; у дуже багатьох випадках повідомлення комітетом про те, що він має намір розглянути становище в країні при відсутності доповіді, достатньо для того, щоб ця держава-учасник надіслала свою доповідь протягом нетривалого часу.

полегшити їхнє завдання (див. частину III нижче). Проте зобов'язання представляти доповіді, як і інші зобов'язання, що випливають із ратифікації договорів, є міжнародно-правовим зобов'язанням, добровільно взятим на себе державою. Договірні органи прагнуть знаходити шляхи впливу на держави, для того, щоб вони вчасно представляли свої доповіді. У тих випадках, коли вони стикаються з особливими труднощами, держави можуть звернутися за технічною допомогою в УВКПЛ і ВПЖ. Однак відносно держав, які протягом тривалого часу не представляли свої доповіді й не відповідали на прохання комітетів про подання доповідей, договірні органи прийняли процедуру розгляду стану в країні під час відсутності доповіді, що іноді називають «процедурою огляду».

РОЗГЛЯД ПОВІДОМЛЕНЬ ОКРЕМИХ ОСІБ, ЩО СТВЕРДЖУЮТЬ, ЩО ЇХНІ ПРАВА БУЛИ ПОРУШЕНІ ДЕРЖАВОЮ-УЧАСНИЦЕЮ

Чотири договірних органи (КПЛ, КЛРД, КПК і КЛДЖ) можуть за певних обставин розглядати повідомлення або заяви окремих осіб, які вважають, що їхні права були порушені державою-учасницею.

- КПЛ може розглядати індивідуальні повідомлення про порушення прав

державами-учасницями першого Факультативного протоколу до МПГПП;

-
- КЛДЖ може розглядати індивідуальні повідомлення про порушення державами-учасниками Факультативного протоколу до КЛДЖ;
 - КПК може розглядати індивідуальні повідомлення про порушення, допущені державами-учасниками, що зробили необхідну заяву відповідно до статті 22 КПК; і
 - КЛРД може розглядати індивідуальні повідомлення про порушення, допущені державами-учасниками, що зробили необхідну заяву відповідно до статті 14 МКЛРД;
 - Конвенція про трудящих-мігрантах також містить положення, що допускає розгляд індивідуальних повідомлень КТМ; це положення набуде чинності після того, як десять держав-учасниць зроблять необхідну заяву відповідно до статті 77¹.

Ця процедура є факультативною для держав-членів: договірний орган не може розглядати повідомлення, що стосуються якої-небудь держави-учасниці, якщо ця держава прямо не визнає відповідну компетенцію цього договірного органа шляхом або заяви відповідно до відповідної статті договору, або прийняття відповідного факультативного протоколу. Хоча в певному відношенні ця процедура є «квазісудовою», рішення комітету не можуть бути приведені до виконання. Однак у багатьох випадках держави-учасниці виконували рекомендації комітетів і надавали засоби правового захисту авторам повідомлення.

Хто може представляти повідомлення?

Будь-яка людина, яка стверджує, що її права відповідно до пакту або конвенції були порушені державою-учасницею цього пакту або конвенції, може направити повідомлення до відповідного комітету, якщо ця держава визнала компетенцію комітету одержувати такі повідомлення. Повідомлення можуть також представлятися третіми сторонами від імені окремих осіб за умови їхньої письмової згоди або в тих випадках, коли вони не здатні дати таку згоду.

Який порядок подання повідомлень?

Докладна інформація про процедури подання й розгляду індивідуальних повідомлень у договірних органах, включаючи рекомендації й інструкції про порядок подання повідомлень, є в публікації «Права людини: виклад

¹ На цей час у стадії розгляду перебуває факультативний протокол до МПЕСКП, результатом чого може стати надання КЕСКП мандата на розгляд індивідуальних повідомлень, що стосуються цього пакту.

фактів» № 7 за назвою «Процедури подання й розгляди повідомлень» або на вебсайті УВКПЛ.

РОЗСЛІДУВАННЯ

Два договірних органи – Комітет проти катувань і Комітет з ліквідації дискримінації відносно жінок – можуть за своєю власною ініціативою розпочати розслідування у випадку одержання надійної інформації з обґрунтованими твердженнями про серйозні, тяжкі або систематичні порушення конвенцій якою-небудь державою-учасницею.

Відносно яких держав можуть проводитися розслідування?

Розслідування можуть проводитися тільки відносно держав-учасниць, що визнали компетенцію відповідного комітету на проведення розслідувань. Держави-учасники КПК можуть ухвалити рішення щодо невизнання такої компетенції при ратифікації або приєднанні шляхом виступу із заявою відповідно до статті 28; держави-учасниці Факультативного протоколу до КЛДЖ також можуть не визнати компетенцію комітету, зробивши заяву відповідно до статті 10. Будь-яка держава, що зробила заяву про нерозповсюдження на нього цієї процедури, може прийняти її на більш пізній стадії.

Процедура проведення розслідувань

У статті 20 Конвенції проти катувань і статтях 8-10 Факультативного протоколу до КЛДЖ передбачається наступна основна процедура проведення невідкладних розслідувань відповідним комітетом:

- процедура може бути ініційована, якщо комітет одержує достовірну інформацію про систематичне порушення закріплених у Конвенції прав якою-небудь державою-учасницею. У випадку КПК інформація повинна містити цілком обґрунтовані дані про систематичне застосування катувань на території якої-небудь держави-учасниці; у випадку КЛДЖ інформація повинна свідчити про серйозні й систематичні порушення державою-учасницею прав, викладених у Конвенції;

- як перший крок потрібно, щоб комітет запропонував державі-учасниці виявити співробітництво при розгляді інформації шляхом подання зауважень;

- комітет може на основі зауважень держави-учасниці й іншої відповідної інформації, яку він має, ухвалити рішення щодо призначення одного або декількох своїх членів для проведення конфіденційного розслідування й термінового подання йому відповідної доповіді. Процедура КЛДЖ без-

посередньо передбачає відвідування, коли це виправдано, території відповідної держави за згодою цієї держави; процедура КПК також передбачає проведення відвідувань;

- висновки призначеного для проведення розслідування члена (членів) комітету вивчаються цим комітетом і перепроводжуються відповідній державі-учасниці разом з будь-якими зауваженнями й рекомендаціями;

- процедура КЛДЖ передбачає шестимісячний строк, протягом якого держава-учасниця представляє свої зауваження у відповідь на висновки, зауваження й рекомендації, перепроводжені їй комітетом, і, при наявності відповідного прохання з боку комітету, інформує його про вжиті заходи у зв'язку з розслідуванням;

- комітет може після консультації з державою-учасницею ухвалити рішення щодо включення короткого звіту про результати цієї роботи у свою щорічну доповідь.

В обох випадках ця процедура є конфіденційною, і протягом всієї роботи повинні прийматися заходи щодо встановлення співробітництва з державою-учасницею.

ФПКПК І ПІДКОМІТЕТ З ПОПЕРЕДЖЕННЯ

Факультативний протокол до Конвенції проти катувань (ФПКПК), що набуває чинності, коли буде нараховувати 20 держав-учасниць, вводить новий механізм, спрямований на здійснення цілей Конвенції проти катувань і інших видів жорстокого поводження. ФПКПК створить систему регулярних відвідувань місць позбавлення волі, здійснюваних незалежними міжнародними й національними органами, що доповнюють один одного. Новий міжнародний орган – Підкомітет з попередження, – який складається спочатку з 10 незалежних фахівців, що мають досвід роботи в області відправлення правосуддя, може проводити відвідування місць позбавлення свободи у всіх державах-членах. Підкомітет буде представляти державам-учасницям конфіденційні доповіді, що містять відповідні рекомендації. Поряд з введенням цього міжнародного органу передбачене створення державами-учасницями незалежних національних превентивних механізмів (таких, як НПЗУ, омбудсман або парламентська комісія), які будуть здійснювати регулярні відвідування місць позбавлення свободи відповідно до протоколу.

Більш докладну інформацію про ФПКПК і Підкомітет з попередження див. у публікації УВКПЛ «Права людини: виклад фактів» № 17 за назвою «Комітет проти катувань».

ПОВІДОМЛЕННЯ ДЕРЖАВ ПРО ПОРУШЕННЯ ДОГОВОРУ ІНШИМИ ДЕРЖАВАМИ

Хоча ця процедура ніколи не використовувалася, у чотирьох договорах про права людини містяться положення, що дозволяють державам-учасникам направляти у відповідний договірний орган повідомлення про передбачувані порушення договору іншими державами-учасниками. У статті 21 КПК і статті 76 МКПТМ передбачається процедура, у рамках якої відповідний комітет сам розглядає повідомлення держави-учасниці, яка вважає, що інша держава-учасниця не виконує положення Конвенції. Ця процедура вимагає, щоб спочатку були вичерпані внутрішні засоби правового захисту, і застосовується тільки до держав-учасниць, які зробили заяву про визнання компетенції відповідного комітету щодо цього. У статтях 11-13 МКЛРД і статтях 41-43 МПГПП передбачається більш детально пророблена процедура врегулювання суперечок між державами-учасниками щодо виконання державою своїх зобов'язань за відповідною Конвенцією/Пакту шляхом створення спеціальної Погоджувальної комісії. Ця процедура також вимагає, щоб спочатку були вичерпані внутрішні засоби правового захисту. Звичайно вона застосовується до всіх держав-учасниць МКЛРД, але у випадку МПГПП вона застосовується лише до тих держав-учасниць, які зробили заяву про визнання відповідної компетенції комітету.

Врегулювання суперечок між державами відносно тлумачення або застосування конвенції

У статті 29 КЛДЖ, статті 30 КПК і статті 92 МКПТМ передбачається, що суперечки між державами-учасниками відносно тлумачення або застосування Конвенції дозволяються в першу чергу шляхом переговорів або, якщо ці переговори виявилися безуспішними, шляхом арбітражу. Якщо протягом шести місяців сторони не можуть дійти згоди про умови арбітражу, одна з держав, що беруть участь у суперечці, може передати суперечку до Міжнародного Суду. Держави-учасниці можуть виключити себе із цієї процедури, зробивши при ратифікації або приєднанні відповідну заяву, і в цьому випадку, відповідно до принципу взаємності, вони не можуть порушувати справу проти інших держав-учасниць. Ця процедура, як і процедура подання повідомлень одною державою-учасницею про невиконання своїх зобов'язань іншою державою-учасницею, ніколи не застосовувалися.

ЗАУВАЖЕННЯ ЗАГАЛЬНОГО ПОРЯДКУ

Кожний з договірних органів публікує своє тлумачення положень договорів про права людини, за здійсненням яких він спостерігає, у формі зауважень загального порядку (КЛРД і КЛДЖ використовують термін «загальні рекомендації»). Зауваження загального порядку договірних органів охоплюють широкий спектр питань – від всебічного тлумачення таких основних положень, як право на життя або право на достатнє харчування, до загальних вказівок щодо інформації, яка повинна бути представлена в доповідях держав, стосовно конкретних статей договорів. У зауваженнях загального порядку також розглядалися більш широкі наскрізні питання, такі, як роль національних правозахисних установ, права осіб з розумовими й фізичними недоліками, насильство відносно жінок і права меншин. Регулярно випускається й оновлюється збірник зауважень загального порядку й загальних рекомендацій, прийнятих договірними органами (див. останню оновлену добірку в документі HRI/GEN/1).

ДНІ ЗАГАЛЬНОЇ ДИСКУСІЇ/ТЕМАТИЧНЕ ОБГОВОРЕННЯ

Ряд договірних органів проводить дні загальної дискусії з тієї або іншої теми або проблеми, що викликає заклопотаність цього договірного органу. Ці тематичні обговорення звичайно відкриті для учасників з боку, наприклад, партнерів із числа організацій системи Організації Об'єднаних Націй, делегацій держав-учасників, неурядових організацій і індивідуальних експертів. Підсумки дискусії можуть допомогти договірному органу в складанні нового зауваження загального порядку.

НАРАДИ ДЕРЖАВ-УЧАСНИЦЬ І НАРАДИ З ДЕРЖАВАМИ-УЧАСНИЦЯМИ

У кожному договорі (за винятком МПЕСКП) передбачається проведення раз у два роки, звичайно в Центральних установах Організації Об'єднаних Націй, офіційної наради держав-учасниць з метою виборів половини членів цього договірного органа.

У статті 50 КПД передбачається скликання конференцій держав-учасниць для проведення голосування з будь-яких пропонуванних виправлень до Конвенції.

Більшість комітетів також дотримуються практики проведення регулярних неофіційних нарад з державами-учасницями їхнього договору для

обговорення питань, що викликають взаємний інтерес і пов'язані зі здійсненням договору й роботою договірного органу.

КООРДИНАЦІЯ МІЖ ДОГОВІРНИМИ ОРГАНАМИ

Щорічна нарада голів

Необхідність координації роботи договірних органів в області прав людини була визнана Генеральною Асамблеєю в 1983 році, коли вона закликала голів договірних органів з прав людини проводити наради для обговорення питань підвищення ефективності своєї роботи. Перша нарада голів відбулася в 1984 році. З 1995 року проводилися щорічні наради голів договірних органів.

Проведення такої наради дає головам семи договірних органів з прав людини можливість обговорити свою роботу й розглянути шляхи підвищення ефективності системи договірних органів у цілому. Серед іншого на цих нарадах були розглянуті наступні проблеми: упорядкування й загальне вдосконалювання процедур подання доповідей з прав людини; узгодження методів роботи комітетів; наступна діяльність за підсумками проведення всевітніх конференцій; а також фінансові питання.

Невід'ємною частиною нарад голів стали також неофіційні консультації з державами-учасницями, а також з партнерами з Організації Об'єднаних Націй і НУО. З 1999 року голови проводять зустрічі із власниками мандатів спеціальних процедур (як тематичних, так і по країнах) Комісії із прав людини. Основна увага на цих обговореннях приділяється технічним питанням, наприклад зросту обміну інформацією між договірними органами й спеціальними процедурами. Розглядалися також і основні питання, у тому числі питання про наслідки глобалізації для здійснення прав людини (2003 рік) і заходи щодо протидії тероризму й права людини (2004 рік).

Міжкомітетська нарада

З 2002 року на додаток до нарад голів договірних органів стали проводитися міжкомітетські наради за участю голів і двох додаткових членів кожного з комітетів. Основною темою першої міжкомітетської наради було узгодження методів роботи між комітетами. Держави-члени привітали введення міжкомітетських нарад. Підвищення представництва кожного з комітетів дозволило проводити більш докладне обговорення рекомендацій із проблем, що стосуються методів роботи, ніж у ході проведення наради голів.

Міжкомітетська нарада й нарада голів договірних органів звичайно проводяться під головуванням тієї самої особи, призначеної із числа голів договірних органів з прав людини на основі ротації.

ЧАСТИНА ІІІ. ПОДАЛЬШИЙ РОЗВИТОК СИСТЕМИ ДОГОВОРІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ В ОБЛАСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ

При тому, що Загальна декларація прав людини була складена понад 50 років тому, а процес роботи над Міжнародним біллем про права людини (ЗДПЛ плюс два Пакти) був завершений до 1966 року, міжнародна система договорів в області прав людини продовжувала розширюватися за рахунок прийняття нових документів і створення нових договірних органів. Поява широкого кола документів і органів не тільки забезпечила більш широкий захист прав людини в цілій низці конкретних областей, які викликають заклопотаність міжнародного співтовариства, але й створила серйозну проблему для всієї системи, пов'язану з тим, як зонайкраще забезпечити ефективну спільну роботу різних елементів системи, що розширюється, для цілей заохочення й захисту прав людини.

РОЗШИРЕННЯ СИСТЕМИ ДОГОВОРІВ В ОБЛАСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ: РОЗРОБКА НОВИХ ДОКУМЕНТІВ

З 2000 року були прийняті або набули чинності кілька нових документів з прав людини. У травні 2000 року були прийняті два факультативних протоколи до Конвенції про права дитини, що стосуються торгівлі дітьми, дитячої проституції й дитячої порнографії (КПД-ФПТД) і участі дітей у збройних конфліктах (КПД-ФПЗК). Обидва документи набули чинності в 2002 році. У грудні 2002 року був прийнятий Факультативний протокол до Конвенції проти катувань (ФПКПК). Він набуде чинності, коли буде нараховувати 20 держав-учасниць. МКПТМ набула чинності в липні 2003 року, а Комітет із трудящих-мігрантів провів свою першу сесію в березні 2004 року.

На стадії обговорення державами перебувають і інші міжнародні документи з прав людини, які можуть бути прийняті в найближчі роки. В 2002 році був створений спеціальний комітет Генеральної Асамблеї з метою розробки «всеосяжної єдиної міжнародної конвенції про захист і заохочення прав і гідності інвалідів». Метою роботи Спеціального комітету є прийняття конвенції, що включає механізм спостереження, до кінця 2005 року. В 2005 році Комісія із прав людини вирішила створити «Робочу групу від-

критого складу з метою розгляду варіантів, що стосуються розробки факультативного протоколу до Міжнародного пакту про економічні, соціальні й культурні права»¹. Такий факультативний протокол міг би наділити Комітет з економічних, соціальних і культурних прав компетенцією розглядати індивідуальні повідомлення й проводити розслідування. Діяльність Робочої групи з підготовки проекту документа про насильницькі зникнення також може привести до появи нового документа.

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ДОГОВОРІВ

В умовах триваючого росту числа міжнародних документів з прав людини важливо, щоб вони взаємно доповнювали один одного й щоб всі договори, а також органи, створені для спостереження за їхнім здійсненням, ефективно спільно працювали як комплексна система заохочення й захисту прав людини. У своїй доповіді 2002 року під назвою «Зміцнення Організації Об'єднаних Націй: програма подальших перетворень»², Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй назвав подальшу модернізацію системи договорів ключовим елементом діяльності Організації Об'єднаних Націй в області заохочення й захисту прав людини. Він закликав договірні органи з прав людини розглянути два заходи: по-перше, розробити більше скоординований підхід до своєї діяльності й стандартизувати свої вимоги, що різняться, до подання доповідей; і, по-друге, дозволити кожній державі підготовляти єдину доповідь, що містить резюме виконання нею положень всіх договорів з прав людини, учасником яких вона є. У відповідь договірні органи почали процес консультацій і реформування з двох проблем, піднятих у пропозиції Генерального секретаря: 1) підвищення координації між договірними органами, у тому числі шляхом упорядкування методів роботи; і 2) удосконалювання процесу подання доповідей зі здійснення договорів, включаючи узгодження вимог відносно подання доповідей.

1) Підвищення координації між договірними органами

Договірні органи успішно виконували свої мандати, зокрема, шляхом підключення держав до відкритого й відвертого обговорення проблем здійснення прав людини, використовуючи процедуру подання доповідей. Проте до досить недавнього часу кожний договірний орган прагнув підходити до своєї роботи незалежно від інших договірних органів, незважаючи на дублювання багатьох аспектів їхньої діяльності. Спеціальний характер

¹ Резолюція 2002/24 і 2003/18 Комісії.

² A/57/387.

установи кожного комітету відповідно до його власного договору означав, що вони могли вільно розробляти свої власні процедури й практичні форми роботи, і при наявності значної подібності в порядку роботи договірних органів є також істотні розходження, що приводять часом до плутанини й непослідовності.

Договірні органи протягом багатьох років незмінно шукали шляхи підвищення ефективності своєї роботи шляхом упорядкування й узгодження своїх методів і практичних форм роботи. Пропозиції Генерального секретаря дали новий імпульс цьому процесу. Пропозиції з таких питань, як стандартизація термінології й умовної позначки документів, обговорювалися на міжкомітетських нарадах голів, і кожний комітет в індивідуальному порядку переглядав свої методи роботи з метою використання найкращої практики інших комітетів. У той же час визнається, що деякі розходження в практиці комітетів обґрунтовані або навіть необхідні в силу вимог, зв'язаних із суворим дотриманням положень відповідного договору.

2) Удосконалювання системи подання доповідей про здійснення договорів

Основна увага в рамках роботи із забезпечення більш ефективного здійснення договорів в області прав людини в останні роки приділялася поданню доповідей державами. З розширенням системи виникли проблеми, пов'язані із затримкою в поданні й/або розгляді доповідей, поданням із запізненням або непередставленням, а також дублюванням вимог договірних органів відносно подання доповідей. Підвищення ефективності системи договорів в області прав людини було незмінною турботою окремих договірних органів, нарад голів, Комісії із прав людини й Генеральної Асамблеї.

У відповідь на заклик Генерального секретаря до узгодження вимог відносно подання доповідей і забезпечення можливостей подання єдиної доповіді договірні органи почали розробляти погоджені керівні принципи подання доповідей за всіма сімома основними договорами в області прав людини. У цих керівних принципах державам-учасницям пропонується не підходити до кожного договору окремо, а розглядати все коло зобов'язань з договорів в області прав людини, сторонами яких вони є, у якості однієї скоординованої системи. Доповіді, складені відповідно до цих керівних принципів, забезпечать основу для єдиного подання доповідей, виходячи з якої комітети зможуть планувати свою роботу, уникаючи непотрібного дублювання й створюючи стандарти для подання доповідей, які були б загальними для всіх комітетів.

Після широких консультацій з державами-учасницями, установами системи Організації Об'єднаних Націй, НУО й іншими зацікавленими

сторонами договірні органи прийшли до висновку, що подання єдиної доповіді з'явиться величезною проблемою для держав-учасниць і не обов'язково буде відповідати завданням, які мав на увазі Генеральний секретар, коли виступив зі своєю пропозицією. Замість цього вони висловилися за розширення сфери охоплення базового документа для того, щоб він включав повну інформацію про правову базу для заохочення й захисту прав людини в цілому усередині відповідної держави, а також інформацію про здійснення основних положень про права людини, що мають відношення до декількох договорів. Цей розширений базовий документ буде представлятися всім договірним органам поряд з індивідуальною доповіддю для кожного правового органа, що містить інформацію, що має відношення тільки до відповідного договору. У результаті доповіді держав договірним органам будуть складатися із загального документа, що викладає цілісний погляд на здійснення прав людини, і документа, що стосується конкретного договору, у якому основна увага буде приділятися питанням, що мають відношення безпосередньо до кожного комітету й відповідного договору.

РОЛЬ СИСТЕМИ ДОГОВОРІВ В ОБЛАСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ В ЗМІЦНЕННІ СИСТЕМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Договори в області прав людини є правовими документами, у яких установлюються міжнародні стандарти заохочення й захисту прав людини в усьому світі. Шляхом ратифікації договорів держава приймає ці стандарти й зобов'язується здійснювати права на національному рівні. Договірні органи заохочують держави до таких дій і надають їм відповідну підтримку. Може виникнути враження, що в рамках системи договорів в області прав людини основна увага приділяється міжнародному аспекту, у той час як головне значення має, безумовно, заохочення й захист прав людини на національному рівні. Погоджені на міжнародному рівні стандарти, викладені в договорах, вимагають ефективного здійснення на національному рівні для забезпечення того, щоб вони поширювалися на всіх чоловіків, жінок і дітей кожної країни.

Будучи органами, створеними для спостереження за здійсненням закріплених у договорах міжнародних стандартів в області прав людини, договірні органи відіграють важливу роль у наданні підтримки роботі з посилення захисту прав людини на національному рівні. По-перше, процедура подання доповідей договірним органам сама по собі є важливою частиною розвитку національної системи захисту прав людини. По-друге, робота договірних органів дає можливість державам одержати практичні

консультації й допомогу в питанні про те, як щонайкраще здійснювати договори.

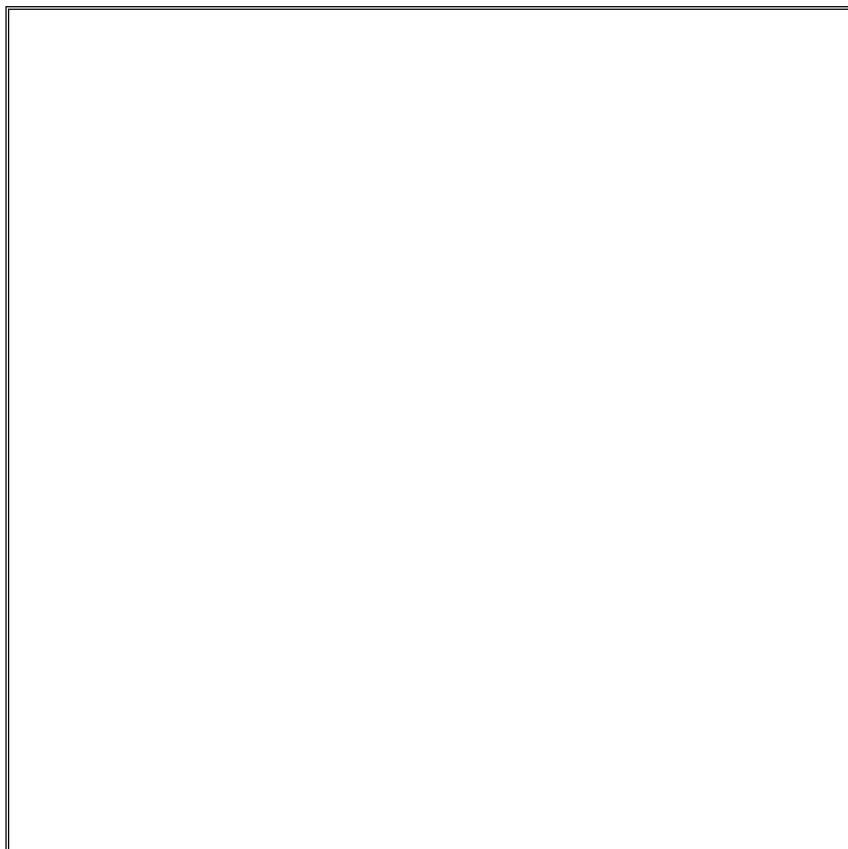
Важливість процедури подання доповідей на національному рівні

Робота, спрямована на заохочення держав до того, щоб вони приймали цілісний підхід до подання доповідей, розглядаючи все коло зобов'язань, які вони на себе взяли, не тільки націлені на спрощення процедури подання державами доповідей міжнародним договірним органам. Хоча відповідні доповіді вимагаються міжнародними органами, процедура підготовки кожної доповіді досить важлива на національному рівні. Виконуючи свої зобов'язання з подання доповідей відповідно до договорів, держави проводять самооцінку для визначення того, наскільки ефективно права людини здійснюються в їхній країні. Процес збору інформації про здійснення прав людини на національному рівні є важливим інструментом, що допомагає урядам планувати й реалізовувати програми розвитку, засновані на правах людини. Багато держав паралельно займаються процесами подання доповідей відповідно до договорів, розробкою національного плану дій в області прав людини й здійсненням національних планів розвитку. У результаті погоджування цих процесів права людини ставляться в главу кута національного стратегічного планування, що гарантує більш ефективне виконання стандартів в області прав людини на національному рівні. Пов'язана з доповідями процедура, що охоплює підготовку доповідей, їхній міжнародний розгляд і відповідь держави на рекомендації договірному органу, може також стимулювати національну дискусію з прав людини в рамках громадянського суспільства й залучити до обговорення прав людини нових учасників.

Практичні поради й допомога з боку договірних органів

Робота договірних органів може дати державам, а також групам ООН по країнах і донорам корисну орієнтацію щодо того, де потрібно прикласти більше зусиль для зміцнення захисту прав людини. Після того, як доповіді були представлені державами-учасницями й розглянуті договірними органами, практичні й адресні заключні зауваження й рекомендації дають можливість одержати точну консультацію з конкретних моментів, які вимагають уваги. Ще одним джерелом конкретних рекомендацій з конкретних проблем, що вимагають рішення, є думки, виражені комітетами у відповідь на індивідуальні повідомлення. У зауваженнях загального порядку договірних органів можна знайти більш докладну додаткову інформацію про те, як варто здійснювати договори. Робота договірних органів може мати істотний

вплив усередині держав, сприяючи більш ефективному здійсненню договорів шляхом, наприклад, розробки нового законодавства або забезпечення більш ефективної підготовки державних службовців з питань прав людини. Ступінь цього впливу залежить не тільки від уряду, але й від інших зацікавлених сторін, здатних вплинути на те, як здійснюється захист і заохочення прав людини в країні, у тому числі національних і регіональних парламентів, НПЗУ, суддів і юристів, а також громадянського суспільства.

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ ПРО СИСТЕМУ ДОГОВОРІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ В ОБЛАСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Додаткову інформацію про договори й договірні органи можна одержати на вебсайті УВКПЛ у розділі «органи з прав людини». На цьому сайті є інформація про процес подання доповідей держав, у тому числі про положення з поданням доповідей окремими країнами. Із сайту можна роздрукувати документи договірних органів, у тому числі доповіді держав-учасниць і заключні зауваження. УВКПЛ підготував наступні публікації «Права людини: виклад фактів», що стосується роботи договірних органів:

Повідомлення електронною поштою про рекомендації договірних органів

Якщо ви цікавитеся роботою договірних органів і хотіли б одержувати інформацію про їхню діяльність, то чому б вам не підписатися на безкоштовне розсилання електронної пошти «listserv», присвячене договірним органам? Ви будете одержувати регулярне повідомлення електронною поштою про рекомендації договірних органів, включаючи заключні зауваження, що випускаються після розгляду доповідей держав-учасників, зауваження загального порядку, що містять тлумачення відповідних договорів, рішення, прийняті за індивідуальними повідомленнями (коли це можливо), і інші матеріали. Для того щоб підписатися, відвідайте вебсайт УВКПЛ <http://www.ohchr.org/english/bodies/treaty/subscribe.htm>

жання з поданням доповідей окремими країнами. Із сайту можна роздрукувати документи договірних органів, у тому числі доповіді держав-учасниць і заключні зауваження. УВКПЛ підготував наступні публікації «Права людини: виклад фактів», що стосується роботи договірних органів:

Процедури подання й розгляду повідомлень (№ 7);

Права дитини (№ 10);

Комітет з ліквідації расової дискримінації (№ 12);

Громадянські й політичні права: Комітет з прав людини (№ 15);

Комітет з економічних, соціальних і культурних прав (№ 16);

Комітет проти катувань (№ 17);

Дискримінація відносно жінок: Конвенція й Комітет (№ 22); і

Права трудящих-мігрантів (№ 24).

Ці публікації можна безкоштовно одержати у відділі публікацій УВКПЛ або в онлайнному режимі на вебсайті <http://www.ohchr.org/english/about/publications/sheet.htm>

СПЕЦІАЛЬНІ ТЕРМІНИ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ДОГОВІРНИХ ОРГАНІВ

ВІДСТАВАННЯ, ЩО НАКОПИЧИЛОСЬ

Незважаючи на проблеми, пов'язані із затримками подання й несправленням доповідей державами-учасницями, деякі договірні органи не справляються з тією кількістю доповідей, які їм доводиться розглядати щороку. Занадто велика кількість нерозглянутих доповідей, що нагромадилися, може привести до того, що з дати подання доповіді державою-учасницею до часу початку розгляду комітетом змісту цієї доповіді може пройти до двох років. Потреба у запиті оновленої інформації з'явилася однією із причин поширення практики підготовки переліку питань, що стали використовувати більшість договірних органів. Більш ефективні методи роботи можуть скоротити відставання, що нагромадилося, і деякі комітети запропонували новаторські підходи. Наприклад, КПД, починаючи з 2005, року при розгляді доповідей буде проводити свої наради, розділившись на дві групи.

ПОСАДОВІ ОСОБИ

У число посадових осіб звичайно входять голова, заступники голови, доповідач або будь-який інший призначений член Комітету. На своїх нарадах посадові особи розглядають процедурні й адміністративні питання, пов'язані з роботою Комітету.

ГОЛОВА

Кожний договірний орган обирає на дворічний строк головою одного зі своїх членів. Ця людина виконує обов'язки голови на кожній нараді відповідно до погоджених правил процедури. Голови договірних органів щорічно проводять наради з метою координації роботи договірних органів, а також поряд із двома іншими членами свого комітету беруть участь у міжкомітетській нараді.

ЗАКЛЮЧНІ КОМЕНТАРІ

Див. «заклучні зауваження».

ЗАКЛЮЧНІ ЗАУВАЖЕННЯ

Зауваження й рекомендації, підготовлювані договірним органом, після розгляду ним доповіді держави-учасниці. Заключні зауваження стосуються як позитивних аспектів здійснення договору державою, так і тих питань, за яких договірний орган рекомендує державі вжити додаткових заходів. Договірні органи прагнуть підготовляти конкретні, адресні й здійсненні заключні зауваження й приділяють усе більшу увагу заходам щодо забезпечення ефективного виконання їхніх заключних зауважень.

РОЗГЛЯД СТАНОВИЩА В КРАЇНІ У ВІДСУТНОСТІ ДОПОВІДІ

Див. «процедура огляду».

КОНСТРУКТИВНИЙ ДІАЛОГ

Прийнята всіма договірними органами практика звернення до держав-учасниць із пропозицією направити делегацію для участі в роботі сесії, на якій розглядається їхня доповідь, для того, щоб дати їм можливість відповісти на питання членів Комітету й надати додаткову інформацію про їхню діяльність із здійснення положень відповідного договору. Поняття «конструктивний діалог» підкреслює ту обставину, що договірні органи не є судовими органами (навіть якщо деякі з їхніх функцій є квазісудовими), а створені для спостереження за здійсненням договорів.

ЄДИНИЙ ДОКУМЕНТ

Альтернативна назва для «розширеного базового документа».

БАЗОВИЙ ДОКУМЕНТ

Документ, що представляється державою-учасницею Генеральному секретареві й містить інформацію загального характеру про країну, яка має відношення до всіх договорів, у тому числі інформацію про територію й населення, загальну політичну структуру й загальну юридичну систему, у рамках яких захищаються права людини в цій державі. Практика підготовки базового документа була уведена в 1991 році на нараді голів як захід, спрямований на те, щоб скоротити обсяг повторюваної інформації в до-

повідях держав до різних договірних органів. Він становить єдину первісну частину всіх доповідей договірним органам.

ЦІЛЬОВА ГРУПА З ДОПОВІДЕЙ КРАЇН

Комітет з прав людини поклав підготовчу роботу з розгляду доповідей, що раніше здійснювалася передсесійною робочою групою, на Цільову групу з доповідей країн, яка проводить свої наради під час пленарних засідань. Цільова група з доповідей країн складається із чотирьох-шести членів комітету, призначуваних головою, один із яких є доповідачем по країні й несе загальну відповідальність за складання переліку питань.

ДОПОВІДАЧ ПО КРАЇНІ

Більшість комітетів з кожній розглянутій доповіді держав-учасниць призначають одного зі своїх членів як доповідача по країні. Доповідач по країні звичайно керує складанням переліку питань, зверненням з питаннями до делегації в ході сесії й складанням заключних зауважень, що підлягають обговоренню й прийняттю комітетом.

ЗАЯВА

Держава може зустрітися з можливістю або необхідністю зробити заяву щодо договору, учасником якого вона стало. Існує кілька видів заяв, про які говориться нижче.

Заяви про тлумачення

Держава може зробити заяву про своє розуміння якого-небудь питання, що міститься в якому-небудь положенні договору, або про своє тлумачення того або іншого положення. Такі заяви про тлумачення, на відміну від застережень, не спричиняють виключення або зміни правових наслідків договору. Мета заяви про тлумачення полягає в уточненні змісту окремих положень або всього договору.

Факультативні й обов'язкові заяви

У договорах можуть передбачатися факультативні й/або обов'язкові заяви держав. Ці заяви мають обов'язковий характер для тих, хто з ними ви-

ступає. Так, наприклад, відповідно до статті 41 МПГПП, держава може зробити факультативну заяву про те, що вона визнає компетенцію КПЛ одержувати й розглядати повідомлення про невиконання нею своїх зобов'язань, що представляються іншою державою-учасницею. Аналогічним чином, держави-учасниці Факультативного протоколу до КПД, що стосується участі дітей у збройних конфліктах, відповідно до статті 3 (2), повинні зробити «заяву, що має обов'язковий характер, у якій вказується мінімальний вік, за яким вона допускає добровільний призов у її національні збройні сили, і викладаються гарантії, прийняті державою для забезпечення того, щоб такий призов не носив насильницького або примусового характеру».

ВІДСТУПИ

Відступ є прийнятий державою-учасницею захід для часткового припинення, щонайменше на тимчасовій основі, виконання одного або декількох положень договору. У деяких договорах про права людини у випадку надзвичайного стану, що загрожує життю країни, 61 державам-учасникам, у винятковому порядку й на тимчасовій основі дозволяється відступати від ряду прав у тій мірі, у якій це вимагається ситуацією. У той же час держава-учасниця не може відступити від окремих конкретних прав і не може вживати дискримінаційних заходів. Держави звичайно зобов'язані інформувати інші держави-учасниці про відступ у виконанні договору із приведенням підстав для такого відступу й вказівкою дати закінчення терміну дії такого відступу. (Див. Зауваження загального порядку № 29 КПЛ.)

ВІДДІЛ З ПОЛІПШЕННЯ СТАНОВИЩА ЖІНОК (ВПЖ)

ВПЖ, що є основною частиною Департаменту з економічних і соціальних питань (ДЕСП) і базований у Центральних установах Організації Об'єднаних Націй у Нью-Йорку, надає підтримку КЛДЖ, а також Комісії з становища жінок.

РОЗШИРЕНИЙ БАЗОВИЙ ДОКУМЕНТ

Ідея розширення сфери охоплення базового документа виникла в ході процесу консультацій, розгорнутого договірними органами у відповідь на пропозицію Генерального секретаря дозволити державам представляти єдину доповідь всім договірним органам. Було зауважено, що єдину доповідь підготувати важко й що вона була би занадто об'ємною, і було виражене занепокоєння у зв'язку з тим, що конкретний характер інформації, що відрізняє доповіді з окремих договорів, у великій підсумовуючій доповіді буде загублений. Передбачалося, що розширений ба-

зовий документ буде спрямований на подальше скорочення повторів інформації в доповідях шляхом включення інформації про основні права, спільний для всіх або декількох договорів. Передбачалося також, що розширений базовий документ буде представлятися кожному договірному органу поряд з більш адресною доповіддю, що стосується відповідного договору.

НАСТУПНІ ЗАХОДИ

Процедури, розроблені для забезпечення того, щоб держави-учасниці вживали заходів у зв'язку з рекомендаціями, які містяться в заключних зауваженнях договірних органів або їхніх рішеннях у тих випадках, коли була задіяна процедура подання повідомлень. Деякі комітети прийняли офіційні процедури наступних заходів, і всі комітети жадають від держав включення інформації про наступні заходи у свої періодичні доповіді. Важливу роль у вживанні наступних заходів відводиться парламентам, НПЗУ, НУО й громадянському суспільству.

ЗАУВАЖЕННЯ ЗАГАЛЬНОГО ПОРЯДКУ

Тлумачення договірним органом змісту положень про права людини, висвітлення ним тематичних питань або своїх методів роботи. Метою зауважень загального порядку часто є уточнення обов'язків держав-учасниць з подання доповідей стосовно окремих положень договорів і пропозиція підходів до виконання положень договорів. Використовується також термін «загальні рекомендації» (КЛРД і КЛДЖ).

ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Див. «зауваження загального порядку».

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

Див. «індивідуальна скарга».

ІНДИВІДУАЛЬНА СКАРГА

Офіційна скарга окремої особи, яка стверджує, що її права за одним з договорів були порушені державою-учасницею, розгляд якого входить

до компетенції деяких договірних органів. Право на розгляд індивідуальних скарг повинне бути прямо надано відповідною державою-учасником шляхом виступу із заявою згідно з відповідною статтею договору (у відношенні КЛРД і КПК) або шляхом ратифікації або приєднання до факультативного протоколу до договору, що передбачає право на подання індивідуальної скарги (МПГПП-ФП і КЛДЖ-ФП). Положення МКПТМ про подання індивідуальних скарг ще не набули чинності. Права на подання індивідуальних скарг згідно МПЕСКП і КПД на цей час не передбачені.

ПЕРЕЛІК ПРОБЛЕМ І/АБО ПИТАНЬ

Перелік проблем або питань, що складається договірним органом на основі доповіді держави-учасниці й іншої наявної в нього інформації (інформації від спеціалізованих установ Організації Об'єднаних Націй, НУО й т.д.) і направляється державі-учасниці до проведення сесії договірного органу, на якій буде розглядатися ця доповідь. Перелік проблем становить основу для конструктивного діалогу з делегацією держави-учасниці. Деякі комітети пропонують державам-учасницям представляти свої письмові відповіді заздалегідь, для того щоб діалог міг швидше прийняти конкретний характер. Напрямок переліку проблем дає можливість комітету одержати останню інформацію про державу, чия доповідь може очікувати свого розгляду протягом цілих двох років.

ЗАТРИМКИ З ПОДАННЯМ ДОПОВІДЕЙ

Кожний договір передбачає регулярне подання доповідей; на практиці ж багатьом державам важко виконувати свої зобов'язання з подання доповідей у суворій відповідності з періодичністю, передбаченою в тих договорах, сторонами яких вони є. Затримки з поданням доповідей були названі однією з основних проблем, з якими зіштовхується система подання доповідей за договорами, і договірні органи вишукують шляхи спрощення подання доповідей для держав, наприклад за рахунок упорядкування процедури подання доповідей за допомогою введення розширеного базового документа.

Інформацію про положення з поданням доповідей державами-учасницями кожного договору можна одержати з бази даних договірних органів на вебсайті УВКПЛ або в щорічно оновлюваному документі HRI/GEN/4.

НАЦІОНАЛЬНІ ПРАВОЗАХИСНІ УСТАНОВИ (НПЗУ)

У багатьох країнах з метою заохочення й захисту прав людини були створені національні правозахисні установи. Такі установи – за умови, якщо забезпечено їхню незалежність від урядового контролю, – усе ширше визнаються як важлива частина будь-якої національної правозахисної системи. Для визначення незалежності й чесності НПЗУ був розроблений звід міжнародних стандартів, відомий за назвою «Паризькі принципи».

Більш докладну інформацію про НПЗУ див. у публікації УВКПЛ «Права людини: виклад фактів» № 19 за назвою «Національні установи, що займаються заохоченням і захистом прав людини».

НЕУРЯДОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ (НУО)

Неурядові організації можуть займатися заохоченням прав людини або в цілому, або з наданням уваги якому-небудь конкретному питанню. Існує система участі НУО в багатьох правозахисних механізмах Організації Об'єднаних Націй, наприклад, у вигляді надання консультативного статусу при ЕКОСОП, що дозволяє цим організаціям брати участь у роботі Комісії із прав людини. Як міжнародні, так і національні НУО уважно стежать за роботою договірних органів, а більшість договірних органів дають їм можливість взяти участь у процесі подання доповідей шляхом, наприклад, подання додаткової інформації про здійснення договорів у тій або іншій країні (іноді їх називають «тіньові» або «паралельні» доповіді). Існують розходження в тому, якої ваги надають цій інформації договірні органи. Це може залежати від наявності в організації консультативного статусу при ЕКОСОП. Міжнародні й національні НУО грають також важливу роль у вживанні наступних заходів із здійснення на національному рівні рекомендацій, що містяться в заключних зауваженнях договірних органів, і стимулюванні відкритого національного обговорення питань з дотримання прав людини в ході процесу підготовки письмової доповіді й у наступний період. НУО також зробили важливий внесок у сприяння ратифікації договорів в області прав людини в усьому світі.

НЕПРЕДСТАВЛЕННЯ ДОПОВІДЕЙ

Деякі держави, незважаючи на те, що вони добровільно взяли на себе правові зобов'язання, пов'язані з договорами в області прав людини, які

вони ратифікували, не представляють свої доповіді в договірні органи. Для непредставлення доповідей державами може бути багато причин – від війни й цивільних безлад до нестачі коштів. УВКПЛ і ВПЖ надають державам допомогу у виконанні ними своїх зобов'язань з подання доповідей. Договірні органи також прийняли процедури розгляду питання про здійснення договорів державами, які не представляють доповіді, в тих випадках, коли ці держави не відповідають на запити договірних органів про надання інформації. Зокрема, комітети готові розглядати становище в тій або іншій країні у відсутності доповіді.

Інформацію про становище в області подання доповідей державами-учасницями кожного договору можна одержати з бази даних договірних органів на вебсайті УВКПЛ або із щорічно оновлюваного документа HRI/GEN/4. На цьому вебсайті також надається інформація про технічну допомогу, яку надають державам-учасницям.

ФАКУЛЬТАТИВНИЙ ПРОТОКОЛ

Міжнародний документ, який пов'язаний з основним документом і накладає додаткові правові зобов'язання на держави, що його прийняли. Факультативні протоколи можуть складатися одночасно з основним договором або після його набрання чинності. Факультативні протоколи до договорів про права людини були прийняті з ряду причин: щоб надати можливість державам-учасницям взяти на себе додаткові зобов'язання, пов'язані з міжнародним спостереженням за виконанням (МПГПП-ФП1, КЛДЖ-ФП, ФПКПК); щоб надати можливість державам взяти на себе додаткові зобов'язання в тих випадках, коли такі не були включені в основний договір (МПГПП-ФП2); або ж для більш докладного розгляду конкретних проблем (обидва факультативних протоколи до КПД).

ПЕРІОДИЧНІСТЬ

Графік регулярного подання первісних і періодичних доповідей державами-учасницями договірним органам, закріплений у кожному договорі або ж визначений комітетом відповідно до положень договору. Подання первісної доповіді вимагається протягом певного періоду часу після набрання чинності договором для відповідної держави; потім необхідне подання періодичних доповідей через регулярні проміжки часу. Періодичність відрізняється від договору до договору. Див. таблицю на стор. 24.

ПЕТИЦІЇ

Загальний термін, що охоплює різні процедури подання повідомлень у компетентні договірні органи. Петиції можуть являти собою повідомлення від окремих осіб або держав-учасниць із твердженням про порушення положень договору якою-небудь державою-учасницею.

ПЕРЕДСЕСІЙНА РОБОЧА ГРУПА

Робоча група, скликана деякими договірними органами до або після кожного пленарного засідання для планування своєї роботи на майбутніх сесіях. Проведена в рамках передсесійної робочої групи робота відрізняється від комітету до комітету: деякі комітети складають у робочій групі переліки проблем і питань для подання кожній державі-учасниці до розгляду його доповіді; деякі комітети, що володіють компетенцією з розгляду індивідуальних повідомлень, використовують робочу групу для винесення первісних рекомендацій з відповідних випадків і інших питань, пов'язаних із процедурами подання повідомлень. Наради передсесійних робочих груп звичайно носять закритий характер.

РЕКОМЕНДАЦІЯ

Офіційна рекомендація й рішення, що виносяться договірним органом. Цей термін використовується непослідовно: для позначення офіційних рішень з конкретних питань, а також рішень більш загального характеру, наприклад тих, які виносяться на днях загальної дискусії. Заключні зауваження містять конкретні рекомендації, і термін «рекомендація договірному органу» іноді використовується як синонім «заключного зауваження». Крім того, у КЛРД і КЛДЖ зауваження загального порядку називаються «загальними рекомендаціями».

КЕРІВНІ ПРИНЦИПИ ПОДАННЯ ДОПОВІДЕЙ ДЛЯ ДЕРЖАВ-УЧАСНИЦЬ

Письмові керівні принципи, підготовлені для держав-учасниць кожним договірним органом, з рекомендаціями щодо форми й змісту доповідей, які держави зобов'язані представити згідно з відповідним договором. Існуючі керівні принципи відрізняються за своїм підходом: одні комітети передбачають докладні вказівки на постатейній основі, а інші – вказівки

більш загального характеру (див. «Компіляцію керівних принципів відносно форми й змісту доповідей, що представляються державами-учасницями міжнародних договорів з прав людини» HRI/GEN/2/Rev.2). Генеральний секретар у своїй другій доповіді про програму перетворень (A/57/387) закликав договірні органи прийняти погоджені керівні принципи з подання доповідей. Проект погоджених керівних принципів у цей час перебуває на розгляді комітетів.

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ

Застереження являє собою заяву держави з метою виключити або змінити правові наслідки окремих положень договору щодо цієї держави. Застереження може дозволити державі взяти участь у багатосторонньому договорі, у якому вона інакше не змогла б або не бажала б взяти участь. Держави можуть робити застереження до договору при його підписанні, ратифікації, прийнятті, затвердженні або приєднанні до нього. Коли держава робить застереження під час підписання, вона повинна підтвердити це застереження при ратифікації, прийнятті або затвердженні.

Застереження регулюються Віденською конвенцією про право міжнародних договорів і не можуть суперечити об'єкту й меті договору. Відповідно держави можуть під час підписання, ратифікації, прийняття або затвердження договору або приєднання до нього формулювати застереження, за винятком тих випадків, коли а) дане застереження забороняється договором; або б) договір передбачає, що можна робити тільки певні застереження, у число яких дане застереження не входить. Держави-учасниці можуть висловлювати заперечення щодо застережень, зроблених іншими державами-учасницями. Застереження можуть бути повністю або частково зняті державою-учасницею у будь-який час.

ПРОЦЕДУРА ОГЛЯДУ

Процедура, відповідно до якої договірний орган розглядає становище в якій-небудь країні у відсутності доповіді відповідної держави-учасниці. Ця процедура застосовується в тих випадках, коли подання доповіді затримується надмірно тривалий час і держава-учасниця не відповідає на запити договірного органа про подання доповіді. У багатьох випадках держави-учасниці представляють свої доповіді, для того щоб уникнути процедури огляду; в інших випадках держави вирішують направити делегацію на сесію договірного органа й відповісти на питання експертів договірного органа навіть у тому випадку, якщо вони не змогли представити доповідь. Процедура огляду була вперше прийнята КЛРД в 1991 році. Інші коміте-

ти використовують вираз «розгляд положення в країні у відсутності доповіді відповідної держави». Деякі комітети направляють відповідній державі-учасниці перелік проблем незалежно від відсутності доповіді. Більшість комітетів по закінченні процедури підготовляють заключні зауваження, хоча у випадку, якщо держава-учасниця має намір представити свою доповідь, протягом проміжного періоду зберігається конфіденційний характер цих заключних зауважень.

ПРАВИЛА ПРОЦЕДУРИ

Офіційні правила, прийняті договірним органом для регулювання порядку його роботи. Кожний комітет наділений відповідним договором повноваженнями приймати свої власні правила процедури. Правила процедури звичайно охоплюють такі питання, як вибори посадових осіб і порядок прийняття рішень, особливо в тих випадках, коли неможливо досягти консенсусу. Правила процедури пов'язані з методами роботи, але відрізняються від них.

СЕКРЕТАР/СЕКРЕТАРІАТ

У кожному договорі містяться вимоги до Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй забезпечувати секретаріатську підтримку відповідного договірного органа. Кожний договірний орган має секретаріат, що складається із секретаря й інших міжнародних цивільних службовців, які працюють у Секретаріаті Організації Об'єднаних Націй і які займаються питаннями, пов'язаними з порядком денним Комітету й координацією його програми роботи. Секретаріат КЛДЖ є складовою частиною ВПЖ у рамках ДЕСП, що базується в Нью-Йорку. Секретаріати інших договірних органів діють у рамках УВКПЛ і базуються в Женеві.

СПЕЦІАЛІЗОВАНІ УСТАНОВИ, ФОНДИ Й ПРОГРАМИ

Різні спеціалізовані установи, фонди й програми системи Організації Об'єднаних Націй, які здійснюють більшу частину роботи Організації Об'єднаних Націй, включаючи заохочення й захист прав людини. Всі договірні органи допускають спеціальну участь установ системи Організації Об'єднаних Націй у процесі розгляду доповідей шляхом надання додаткової інформації із країн у контексті доповіді відповідної держави. Деякі спеціалізовані установи також надають державам технічну допомогу як у здійсненні зобов'язань за договорами, так і в написанні доповідей для договірних органів. У число спеціалізованих установ, фондів і програм Орга-

нізації Об'єднаних Націй, охоплених системою договорів про права людини, входять ФАО, МОП, УКГД, ЮНЕЙДС, ПРООН, ЮНЕСКО, ЮНФПА, ООН-Хабітат, УВКБ, ЮНІСЕФ, ЮНІФЕМ і ВОЗ.

ДОГОВІР, КОНВЕНЦІЯ, ПАКТ АБО ДОКУМЕНТ

У юридичному сенсі будь-якої різниці між договором, конвенцією або пактом не існує. Всі вони є міжнародними правовими документами, що мають обов'язковий міжнародно-правовий характер для тих держав, хто вирішив взяти на себе зобов'язання, що містяться в них.

ДОПОВІДЬ ДЕРЖАВИ-УЧАСНИЦІ

Доповідь, що кожна держава-учасниця договорів про права людини повинна відповідно до положень цих договорів регулярно представляти в договірний орган із вказівкою вжитих заходів зі здійснення договору, пов'язаних із цим факторів і виниклих при цьому труднощів. Кожний договір передбачає вимогу про подання всеосяжної первісної доповіді протягом певного періоду часу після ратифікації й наступному поданні періодичних доповідей через регулярні проміжки часу.

АДРЕСНА АБО ЦІЛЬОВА ДОПОВІДЬ

Див. «доповідь за конкретним договором».

СЕКТОР З ДОГОВОРІВ І РОБОТІ КОМІСІЇ (СДК)

У рамках УВКПЛ Сектор з договорів і роботі Комісії забезпечує секретаріатську підтримку всіх договірних органів, за винятком КЛДЖ. Він базується в Палаці Вільсона, Женева. СДК забезпечує також підтримку Комісії із прав людини, Підкомісії із заохочення й захисту прав людини й Фонду добровільних внесків Організації Об'єднаних Націй для жертв катувань. Раніше називався «Сектор допоміжного обслуговування» (СДО).

ДОГОВІРНИЙ ОРГАН АБО КОМІТЕТ

Комітет незалежних експертів, призначуваних для спостереження за здійсненням державами-учасницями кожного з основних міжнародних договорів з прав людини. У всіх договорах використовується термін «комі-

тет», однак комітети широко відомі як «договірні органи», оскільки кожний з них створений відповідно до положень того договору, спостереженням за здійсненням якого він займається. У багатьох важливих питаннях вони незалежні від системи Організації Об'єднаних Націй, хоча й одержують підтримку з боку Секретаріату ООН і представляють доповіді Генеральній Асамблеї. Іноді називаються також «договірними контролюючими органами».

ДОПОВІДЬ/ДОКУМЕНТ ЗА КОНКРЕТНИМ ДОГОВОРМ

Пропонований розширений базовий або єдиний документ буде представлятися кожному договірному органу разом з адресним документом за конкретним договором, у якому основна увага буде приділятися питанням, зв'язаним безпосередньо з відповідним договором. Хоча його часто називають «доповіддю за конкретним договором», доповідь, що представляється кожному договірному органу, на практиці складається з єдиного документа для всіх комітетів і документа за конкретним договором для кожного конкретного договірного органу. Разом ці обидва документи будуть становити доповідь відповідної держави-учасниці.

МЕТОДИ РОБОТИ

Процедури й практика, розроблені кожним договірним органом для полегшення своєї роботи. Така практика не завжди офіційно прийнята в правилах процедури. Методи роботи кожного договірного органа змінюються залежно від робочого навантаження й інших факторів. В останні роки спостерігається тенденція до впорядкування й узгодження методів роботи на щорічних нарадах голів, особливо в тих випадках, коли розходження в підходах комітетів приводять до плутанини й непослідовності.

ПИСЬМОВІ ВІДПОВІДІ/ВІДПОВІДІ НА ПЕРЕЛІК ПРОБЛЕМ

Письмові відповіді держави-учасниці на перелік проблем і питань, що представляються договірним органам до сесії, на якій доповідь цієї держави-учасниці буде розглянута комітетом. Письмові відповіді на перелік проблем є доповненням до доповіді держави-учасниці або його оновленим варіантом.

ЯК ДЕРЖАВА МОЖЕ СТАТИ ДЕРЖАВОЮ-УЧАСНИЦЕЮ ДОГОВОРУ

Нижче роз'яснюється процедура, за допомогою якої держава може стати зв'язаною положеннями міжнародно-правового договору як держава-учасниця. Більш докладні відомості можна одержати в Управлінні Організації Об'єднаних Націй з правових питань (<http://untreaty.un.org>).

ДЕРЖАВА-УЧАСНИЦЯ

Державою-Учасницею є держава, що визнала для себе обов'язковий характер якого-небудь міжнародно-правового договору. Щоб стати учасником договору, 1) держава повинна виразити свою згоду бути зв'язаною зобов'язаннями за договором шляхом його **ратифікації, прийняття, затвердження** або **приєднання** до нього й 2) повинна наступити **дата набрання чинності** договором для цієї держави. Одні договори, наприклад договори про права людини, відкриті тільки для держав, а інші відкриті й для інших інституцій, що можуть укладати міжнародні договори. Обидва Пакти й МКЛРД відкриті для підписання й ратифікації «будь-якою державою-членом Організації Об'єднаних Націй або членом кожного з її спеціалізованих установ, будь-якою державою-учасницею Статуту Міжнародного Суду або будь-якою іншою державою, запрошеною Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй до участі». Інші основні договори про права людини відкриті для всіх держав. Участь у всіх факультативних протоколах обмежена державами-учасницями договору, до якого вони відносяться, за винятком Факультативного протоколу до КПД, що стосується участі дітей у збройних конфліктах, до якого може приєднатися будь-яка держава.

ЯКИМ ЧИНОМ ДЕРЖАВА МОЖЕ СТАТИ УЧАСНИКОМ ДОГОВОРУ?

У кожному договорі про права людини містяться положення, у яких роз'яснюється, по-перше, що держави повинні зробити, щоб взяти на себе зобов'язання за основними положеннями договору, і, по-друге, коли договір набуває чинності.

Щоб стати учасником багатостороннього договору, держава повинна за допомогою конкретних дій продемонструвати свою готовність здійснювати права й обов'язки, передбачені договором. Іншими словами, вона повинна виразити свою згоду бути зв'язаною зобов'язаннями за договором. Держава може виразити таку згоду декількома способами, дотримуючись заключних положень відповідного договору. У договорах про права людини передбачається вираження такої згоди або шляхом **підписання**, за яким настає **ратифікація, прийняття або затвердження**, або шляхом **приєднання**. При певних обставинах держава може також зв'язати себе відповідними зобов'язаннями шляхом **правонаступництва**.

У багатьох договорах утримується вимога про мінімальне число держав-учасниць, необхідне для вступу цих договорів у чинність відповідно до міжнародного права.

ПІДПИСАННЯ

У багатосторонніх договорах, подібних до договорів про права людини, звичайно передбачається підписання з наступною **ратифікацією, прийняттям або затвердженням**. У таких випадках акт підписання не накладає на державу юридичних зобов'язань. Однак підписання свідчить про намір держави вжити заходів до того, щоб пізніше бути зв'язаним зобов'язаннями за договором. Іншими словами, підписання є підготовчим кроком до ратифікації договору державою. Підписання також створює зобов'язання сумлінно втримуватися в період між підписанням і ратифікацією, прийняттям або затвердженням від будь-яких дій, що йдуть врозріз із об'єктом і метою договору.

Положення про підписання з наступною ратифікацією дає державам час домогтися схвалення договору на національному рівні й прийняти будь-які законодавчі норми, необхідні для здійснення договору усередині країни, перш ніж брати на себе юридичні зобов'язання за договором на міжнародному рівні.

РАТИФІКАЦІЯ, ПРИЙНЯТТЯ АБО ЗАТВЕРДЖЕННЯ

Ратифікація, прийняття й затвердження є всі заключним актом, здійснюваним на міжнародному рівні, за допомогою якого держава оформлює свою згоду бути зв'язаною зобов'язаннями за договором, *що вона вже підписала*. Вона робить це шляхом депонування «ратифікаційної грамоти» у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй. Для ратифікації договору держава повинна насамперед підписати його; якщо держава виражає згоду бути зв'язаною зобов'язаннями за договором без його поперед-

нього підписання, цей процес називається **приєднанням** (див. нижче). Після ратифікації держава стає юридично зв'язаною зобов'язаннями за договором у якості одного з його держав-учасниць.

Якого-небудь граничного строку для ратифікації договору його державою, що підписала, звичайно не існує. Після того, як держава ратифікувала договір на міжнародному рівні, вона повинна ввести в дію цей договір на національному рівні.

Ратифікацію на міжнародному рівні, що показує міжнародному співтовариству, що держава готова взяти на себе зобов'язання за договором, не слід плутати з ратифікацією на національному рівні, яка до вираження державою згоди бути зв'язаною зобов'язаннями за договором на міжнародному рівні може від нього вимагатися відповідно до його власних конституційних положень. Ратифікації на національному рівні недостатньо для наміру держави бути юридично зв'язаним відповідними зобов'язаннями на міжнародному рівні. Повинні також бути здійснені належні дії на міжнародному рівні.

ПРИЄДНАННЯ

Приєднання є актом, за допомогою якого держава, що не підписала договір, виражає свою згоду стати учасником цього договору шляхом депонування «документа про приєднання» у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй. Приєднання має ті ж юридичні наслідки, що й **ратифікація, прийняття або затвердження**. Однак, на відміну від ратифікації, у випадку якої для виникнення сполучних юридичних зобов'язань за міжнародним правом повинне передувати **підписання**, для приєднання потрібний лише один крок, а саме депонування документа про приєднання.

Умови, за яких може мати місце приєднання й пов'язана із цим процедура, залежать від положень відповідного договору. До процедури приєднання звичайно звертаються держави, що бажають виразити свою згоду бути зв'язаними зобов'язаннями за договором, у тих випадках, коли минув граничний строк для підписання. Однак у багатьох сучасних багатосторонніх договорах передбачається приєднання навіть у той період, коли договір відкритий для підписання.

ПРАВОНАСТУПНИЦТВО

Правонаступництво має місце лише в тих випадках, коли держава, що є учасником договору, пройшла через значні конституційні зміни, які породжують певні сумніви щодо того, чи зберігається дієвість первісного виражен-

ня згоди бути зв'язаним зобов'язаннями за цим договором. До таких обставин можуть відноситися одержання незалежності (наприклад, у результаті деколонізації), розпад федерації або союзу, а також відділення держави або якого-небудь утворення від держави або федерації. За таких обставин держава- правонаступник може ухвалити рішення щодо ратифікації відповідного договору або приєднання до нього у своїй власній якості або ж може виразити свою згоду бути як і раніше зв'язаною юридичними зобов'язаннями, узятими на себе первісною державою-учасницею у відношенні тієї ж території, за допомогою акту правонаступництва. У таких випадках відповідна держава повідомляє Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй про свій намір виступити правонаступником юридичних зобов'язань.

РІЗНИЦЯ МІЖ РАТИФІКАЦІЄЮ/ПРИЄДНАННЯМ І НАБРАННЯМ ЧИННОСТІ

Акт, за допомогою якого держава виражає свою згоду бути зв'язаною зобов'язаннями за договором, відрізняється від набрання договором чинності. Держава демонструє свою готовність взяти на себе юридичні права й обов'язки за договором шляхом депонування ратифікаційної грамоти або документа про прийняття, затвердження або приєднання. Набрання чинності договором відносно держави відбувається в той момент, коли договір фактично стає юридично обов'язковим для держави-учасниці. Договір не набуває чинності негайно: звичайно в договорі між датою депонування ратифікаційної грамоти й датою набрання чинності договором передбачений певний строк.

НАБРАННЯ ЧИННОСТІ

Набрання чинності договором відбувається в той момент, коли цей договір стає юридично обов'язковим для учасників договору. У положеннях договору визначається момент його набрання чинності, що відбувається звичайно через короткий період часу, який становить близько місяця. Існують два види набрання чинності: остаточне набрання чинності договором як міжнародно-правового документу і конкретне набрання чинності для тієї або іншої держави.

Остаточне набрання чинності

Остаточне набрання чинності відбувається, коли новий договір стає юридично обов'язковим документом для тих держав, які вже виразили свою згоду бути зв'язаними його положеннями. У більшості договорів завважу-

ється, що вони набувають чинності після депонування в Генерального секретаря певного числа ратифікаційних грамот і документів про затвердження, прийняття або приєднання. До цієї дати договір не може бути юридично обов'язковим для якої-небудь держави, навіть для тих, що ратифікували його або приєдналися до нього (хоча вони звичайно зобов'язані сумлінно втримуватися від будь-яких дій, що йдуть врозріз із об'єктом і метою договору).

Чому важлива дата набрання чинності?

Це – дата, починаючи з якої зазначені в договорі права стають обов'язковими для дотримання відповідною державою в рамках міжнародного права. Кожний, хто відповідно до положень договору або факультативного протоколу бажає представити в договірний орган повідомлення про порушення якої-небудь держави-учасника, повинен переконатися в тому, що договір набув чинності відносно цієї держави. На основі цієї дати також визначаються дати подання державами доповідей у договірні органи. Як визначити, чи діє договір відносно якої-небудь держави? Головним джерелом є Депозитарій ООН, що веде реєстр багатосторонніх договорів, депонованих у Генерального секретаря. Його вебсайт: <http://untreaty.un.org>. Список держав, що ратифікували основні договори про права людини, є на вебсайті УВКПЛ.

Дата депонування ратифікаційної грамоти або документа про приєднання: дата, коли депозитарій договорів Організації Об'єднаних Націй одержує юридичний документ, що свідчить про згоду держави бути зв'язаною зобов'язаннями за договором.

Дата набрання чинності відносно держави: передбачена договором дата, коли договір стає офіційно обов'язковим для держави за міжнародним правом. У більшості договорів, перш ніж договір стає обов'язковим, передбачається

Набрання чинності для держави

Питання про те, коли – після набрання чинності договором у цілому – він набуває чинності у відношенні до будь-якої додаткової держави або міжнародної організації, які хотіли б бути зв'язаними зобов'язаннями за ним, визначається в додаткових положеннях.

ДАТИ

З вищевказаного випливає, що відносно держави може бути кілька дат, пов'язаних з договором:

Дата остаточного набрання чинності договором: зазначена в договорі дата, коли договір у цілому набуває чинності за міжнародним правом й стає обов'язковим для держав, які вже вжили необхідних заходів.

Дата підписання: дата, коли держава підписує договір. Це не спричиняє правових наслідків, поза тим що держава повинна втримуватися від дій, що йдуть врозріз із об'єктом і метою договору.

певний період після дати депонування ратифікаційної грамоти або документа про приєднання. Тривалість цього періоду різниться від договору до договору.

ОБЧИСЛЕННЯ ДАТИ НАБРАННЯ ЧИННОСТІ ДОГОВОРАМИ

<i>Договір</i>	<i>Прийнятий</i>	<i>Набув чинності</i>	<i>Набуває чинності відносно держав-учасниць</i>
МКЛРД	21 грудня 1965 року	4 січня 1969 року	на 30-й день після дати депонування
МПЕСКП	16 грудня 1966 року	3 січня 1976 року	через три місяці після дати депонування
МПГПП	16 грудня 1966 року	23 березня 1976 року	через три місяці після дати депонування
КЛДЖ	18 грудня 1979 року	3 вересня 1981 року	на 30-й день після дати депонування
КПК	10 грудня 1984 року	26 червня 1987 року	на 30-й день після дати депонування
КПД	20 листопада 1989 року	2 вересня 1990 року	на 30-й день після дати депонування
МКПТМ	18 грудня 1990 року	1 липня 2003 року	в перший день місяця, що настає за тримісячним періодом після дати депонування
МПГПП-ФП1	16 грудня 1966 року	23 березня 1976 року	через три місяці після дати депонування
МПГПП-ФП2	15 грудня 1989 року	11 липня 1991 року	через три місяці після дати депонування
КЛДЖ-ФП	6 жовтня 1999 року	22 грудня 2000 року	через три місяці після дати депонування
КПД-ФПТД	25 травня 2000 року	18 січня 2002 року	через місяць після дати депонування
КПД-ФПЗК	25 травня 2000 року	12 лютого 2002 року	через місяць після дати депонування
ФПКПК	18 грудня 2002 року	ще не набув чинності (потрібно 20 держав-учасниць)	на 30-й день після дати депонування

Запити надсилати на адресу:

Centre for Human Rights
United Nations Office at Geneva
8-14, Avenue de la Paix
1211 Geneva 10, Switzerland

New York Office:
Centre for Human Rights
United Nations
New York, N.Y. 10017
USA

Видання підготовлене Харківською правозахисною групою

Довідкове видання

СИСТЕМА ДОГОВОРІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ В ОБЛАСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ

ВИКЛАД ФАКТІВ № 30

Відповідальний за випуск *Євген Захаров*
Переклад *Ірина Рапп*
Редактори *Євген Захаров, Ніна Кусайкіна*
Художнє оформлення *Борис Захаров*
Комп'ютерна верстка *Олег Мірошніченко*

Наклад 1000 прим.

Розповсюджується безкоштовно

Замовлення надсилати на адресу:
61002, Харків-2, а/с 10430 або root@khp.org

Харківська правозахисна група
61002, Харків, а/с 10430
root@khp.org
www.khp.org

Надруковано на обладнанні Харківської правозахисної групи
61002, Харків, вул. Іванова, 27, кв. 4